

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Barnehagen som en arena for sosial utjevning: en kvalitativ undersøkelse av hvordan barnehagelærere arbeider for å utjevne sosiale forskjeller.

Kindergarten as an arena for social equalization: a qualitative study of how kindergarten teachers works to equalize social differences.

Kandidatnummer: 350, 353 og 388

BLUBACH

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett (FLKI)

Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Barnehagelærerutdanning

Veileder: Marie Brandvoll Haukenes

Innleveringsdato: 01.06.2020

Antall ord: 13 714

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

SUMMARY

In this study we have aimed to gain increased knowledge and insight into the work of kindergarten teachers on equalization of social differences in kindergarten. Our thesis is:

“Which social differences do kindergarten teachers find in the children's group, and how do they work to equalize these?”

To answer our thesis we have used a qualitative research method to interview three kindergarten teachers. We wanted to find out what the kindergarten teachers associates with the concept of social differences, whether it affects children's participation in social activities, and what differences they experience that appear in the children's group. Furthermore, we wanted to find out how they work to equalize social differences and who they cooperate with to accomplish this.

The results show that social differences appear through which toys the children have, the lack of equipment, children's development and how the children eat. Kindergarten teachers' understanding of social differences revolves around different assumptions in people's lives and is to a great extent, linked to the parents resources. It also emerges that attitudinal work is important in terms of how the employees view the children and their guardians as individuals. Here we found that ethical reflection can be used as a tool to strengthen both the kindergarten teachers and the employees' insights and attitudes.

The conclusion highlights the fact that there are few guidelines for how the kindergarten teachers should work to equalize social differences. It is up to each kindergarten teacher to interpret how this work is to be done, which in a worst case scenario, may cause the kindergarten to reinforce social differences rather than to equalize them. Furthermore, we conclude that the education of kindergarten teachers should strengthen its content, as this can help raise the kindergarten teachers competence and ability in the work to equalize social differences.

Innholdsfortegnelse

Forord	4
1.0. Innledning	5
1.1. <i>Problemstilling</i>	6
1.2. <i>Oppgavens oppbygning</i>	7
2.0. Teorigrunnlag	8
2.1. <i>Barnehagens sosiale rolle i et historisk perspektiv</i>	8
2.2. <i>Sosial ulikhet, fattigdom og ulike diskurser om sosial utjevning</i>	9
2.3. <i>Nasjonale og internasjonale føringer for sosial utjevning</i>	11
2.4. <i>Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell</i>	11
2.5. <i>Bourdieu's klasseteori</i>	13
2.5.1. <i>Begrepene habitus, agent, kapital og klasse</i>	13
2.5.2. <i>Bourdieu's modell av det sosiale rom</i>	14
2.5.3. <i>Symbolisk vold</i>	15
2.6. <i>Syn på barndom</i>	16
2.6.1. <i>Samarbeidsinstanser og foreldresamarbeid</i>	16
2.6.2. <i>Holdningsarbeid i personalet</i>	17
3.0. Metode	18
3.1. <i>Kvalitativ metode</i>	18
3.2. <i>Vårt metodevalg</i>	19
3.3. <i>Utvalg av informanter</i>	19
3.3.1. <i>Gjennomføring av kvalitativt intervju</i>	19
3.4. <i>Forskningens kvalitet</i>	20
3.5. <i>Valg av analyse</i>	21
3.6. <i>Metodekritikk</i>	22
3.7. <i>Etiske hensyn</i>	23
4.0. Empiri	26
4.1. <i>Sosiale forskjeller er ulike forutsetninger i menneskers liv</i>	26
4.2. <i>Økonomiske tiltak gir barna likere muligheter</i>	28
4.3. <i>Holdningsarbeid med fokus på barn, mangfold og voksenrollen</i>	28
4.4. <i>Godt foreldresamarbeid og samarbeid med ulike instanser er viktig for sosial utjevning</i>	29

5.0. Drøfting	32
5.1. Sosiale forskjeller er ulike forutsetninger i menneskers liv	32
5.2. Økonomiske tiltak gir barna likere muligheter	33
5.3. Holdningsarbeid med fokus på barn, mangfold og voksenrollen	34
5.4. Godt foreldresamarbeid og samarbeid med ulike instanser er viktig for sosial utjevning	37
5.5. Å se verden med barns øyne.....	39
6.0. Oppsummering og konklusjon	41
6.1. Oppsummering	41
6.2. Konklusjon	42
6.2.1. Ny innsikt fører til nye spørsmål	43
7.0. Litteraturliste	45
Vedlegg.....	49
Vedlegg 1: Samtykkeerklæring	49
Vedlegg 2: Intervjuguide.....	53
Vedlegg 3: Analyseskjema	54
Vedlegg 4: Godkjenning av NSD	55

Oversikt over figurer

1. *Figur 1.* Graf over utvikling av barn i alderen 0-5 år som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt.
2. *Figur 2.* Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell.
3. *Figur 3.* Det sosiale rom, basert på modell av Bourdieu.

Forord

Etter en lang og omfattende prosess er vi nå stolte og glade over å kunne vise frem arbeidet med dette spennende temaet, og det ferdige resultatet. Ikke bare har vi viet mange timer til arbeidet med denne oppgaven, men vi har også fått utfordret oss selv på mange måter.

Vi opplever at det er lite fokus på dette temaet og derfor har det vært ekstra spennende og lærerikt å arbeide med det. Sosial utjevning er et viktig tema som blir stadig mer aktuelt ettersom de sosiale forskjellene i Norge øker. Når forskjellene og motsetningene bare synes å vokse i samfunnet, er det fint at barnehagen kan stå opp mot og bidra til å utjevne dette.

Vi ønsker å rette en stor takk til alle som har hjulpet oss i arbeidet med oppgaven. Spesielt til vår veileder Marie Brandvoll Haukenes, som har vært både tilgjengelig og støttende under hele skriveprosessen. Vi har satt stor pris på alle gode råd og konstruktive tilbakemeldinger i veiledning. Videre vil vi takke våre tre informanter som har stilt opp til intervju og bidratt med gode svar som ble utgangspunktet for denne oppgaven. Det må også rettes en stor takk til familie og venner som har hjulpet oss ved å lese gjennom oppgaven.

Til slutt vil vi takke hverandre for et godt samarbeid. Vi har brukt mye tid sammen, og det har vært spennende, utfordrende og lærerikt. Alle tre har arbeidet godt og bidratt konstruktivt til oppgaven, og vi er fornøyde med hva vi har oppnådd sammen. Gjennom prosessen har vi lært hverandre å kjenne på både godt og vondt. Vi har motivert og støttet hverandre i arbeidet med undersøkelsen, og samarbeidet som et team. Alt vi har lært vil vi ta med oss videre i rollen som barnehagelærere.

Tusen takk!

01.06.2020

1.0. Innledning

De sosiale forskjellene i Norge øker for hvert år som går. Begrepet *sosiale forskjeller* brukes “for å beskrive oppdelingen av individer og grupper i høyere og lavere lag eller klasser i samfunnet” (Skirbekk, 2015). I takt med de økende sosiale forskjellene blir også barnefattigdommen i Norge mer utbredt, og stadig flere barn i barnehagealder vokser opp i vedvarende lavinntektsfamilier. Samtidig fremgår det i barnehageloven (2005, §2) at «Barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller». Det er altså lovfestet at en av barnehagens mange oppgaver, og det overordnede samfunnsmandatet, er å utjevne sosiale forskjeller. Dette reiser selvsagt mange interessante spørsmål: Hvordan kommer disse økende sosiale forskjellene til syne i barnehagen? Hvordan arbeider egentlig barnehagene med å utjevne sosiale forskjeller? Og hva tenker barnehagelærere om sin rolle i utjevningsarbeidet?

I bacheloroppgaven vil vi se hva tre barnehagelærere svarer på spørsmål knyttet til temaet. Vi vil drøfte de svarene som kommer frem av intervjuene med utgangspunkt i eksisterende teori og forskning, men også ut ifra erfaringsbasert kunnskap. Som fremtidige barnehagelærere finner vi det viktig å få innsyn i hvordan sosiale forskjeller kan påvirke barns livskvalitet, både ut fra et her-og-nå perspektiv, og hvordan dette kan påvirke barna i fremtiden.

Begrepet *barnehagelærer* omfatter en person som har fullført barnehagelærerutdanning, og som har ansvaret for det pedagogiske arbeidet med “planlegging, gjennomføring, dokumentasjon, vurdering og utvikling av arbeidet i barnegruppen eller innenfor de områdene han/hun er satt til å lede” (Korsvold, 2020). Etersom det finnes få føringer i rammeplan for barnehagen (2017) om hvordan barnehagelæreren skal arbeide med sosial utjevning, mener vi det er behov for å undersøke hva dette betyr, og hvordan barnehagelæreren skal løse oppgaven i praksis.

Ved å jobbe med temaet får vi muligheten til å se barnehagen i et nytt perspektiv, og hvilket ansvar barnehagen har som en utjevningsarena i samfunnet. Dette er også et tema vi har arbeidet med i liten grad tidligere, og derfor ønsker vi å tilegne oss mer kunnskap om dette. Rammeplan for barnehagen (2017, s. 8) belyser at “Barnehagen skal gi rom for barnas ulike

forutsetninger, perspektiver og erfaringer og bidra til at barna, i fellesskap med andre, utvikler et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner”.

Barndommen har en egenverdi, og den egenverdien skal fremkomme i barnehagen ved at alle barn får delta på like premisser i fellesskapet, uavhengig av sosiale forskjeller. Dette kommer også frem i rammeplan for barnehagen (2017, s. 8), hvor det påpekes at barndommen har en egenverdi, samt at barnehagen skal ha en helhetlig tilnærming til barnas allsidige utvikling. Vi kan se dette i lys av barnehagens samfunnsmandat; “i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling” (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 7). Barnehagen skal også fremme likeverd ved at hvert enkelt barn skal oppleve å være likestilt og ha like muligheter i barnehagehverdagen. Slik kan personalet fremme mangfoldet i barnegruppen. Derfor ønsker vi å forske nærmere på dette innenfor valgt problemstilling.

Videre påpeker rammeplan for barnehagen (2017, s. 8) at barnehagen skal bidra til at alle barn som går i barnehagen får en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek.

Barnehagen skal hjelpe barna med å forberede seg til aktiv deltakelse i samfunnet de er en del av og bidra til å legge grunnlaget for et godt liv. De skal møtes som individer, og barnehagen skal ha respekt for barnets opplevelsesverden. Barns liv påvirkes av omgivelsene, men de har også innflytelse over sine egne liv. Derfor skal barnehagen gi rom for barns ulike forutsetninger, perspektiver og erfaringer. Barnehagen skal også bidra til at barna i fellesskap med andre, utvikler et positivt forhold til seg selv og opplever tro på sine egne evner.

1.1. Problemstilling

Vi har valgt å formulere vår problemstilling slik:

“Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?”

Som fremtidige barnehagelærere mener vi at det er interessant å se på hva barnehagelærere mener er sosiale forskjeller, og hvordan de jobber for å utjevne disse. Angell (2010, s. 102) understreker at det finnes lite forskning på hvordan kravet om å utjevne sosiale forskjeller iverksettes i norske barnehager, og som kan støtte barnehagelærere i det viktige arbeidet. Det blir ikke utdypet i rammeplan for barnehagen (2017) eller av departementet hvordan

temaet skal arbeides med. Det blir derfor opp til hver enkelt barnehagelærer hvordan de ønsker å møte dette kravet.

En *barnehage* er en institusjon som gir et pedagogisk tilbud til barn under skolepliktig alder (Korsvold, 2020). I mars 2020 gikk ifølge Statistisk Sentralbyrå 92,2 prosent av barn i alderen ett til fem år i barnehage (SSB, 2020). Det betyr at nesten alle barn i barnehagealder går i barnehage i Norge, og det gjør arbeidet med å utjevne sosiale forskjeller i barnehagen enda mer relevant. Vårt ønske er å få mer kunnskap om hvordan barnehagen ivaretar sitt utjevningsmandat, slik at vi har et bedre utgangspunkt i å lykkes med dette i vår rolle som barnehagelærere.

1.2. Oppgavens oppbygning

Relevant teori og forskning om temaet blir belyst i kapittel 2. Vi har valgt å legge vekt på Urie Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell og Pierre Bourdieus klasseteori, som vi senere anvender i drøftingsdelen. Kapittel 3 tar for seg metodedelen der vi presenterer vårt metodevalg. Her vil vi gjøre rede for både hvordan og hvorfor vi har valgt å anvende en kvalitativ metode for intervju. Vi kommer også til å rette et kritisk blikk på anvendelse av kvalitativt intervju, sett i sammenheng med etiske hensyn vi har måttet forholde oss til. I kapittel 4 presenteres vår empiri, og her vil resultatet av vår datainnsamling bli lagt frem. I kapittel 5 vil vi drøfte vårt resultat av innsamlet data i lys av vår problemstilling. Til slutt kommer en oppsummering og konklusjon i kapittel 6, hvor vi trekker frem det vi anser som viktige funn, hva vi har lært og hvilke spørsmål vi sitter igjen med.

2.0. Teorigrunnlag

I denne delen tar vi for oss relevant teori som kan være med å belyse den empirien som kommer frem senere i oppgaven. Teorien og forskningen vi har valgt stammer fra ulike felt som blant annet sosiologi, pedagogikk og psykologi. Dette vil bidra til å belyse de ulike faglige sidene av vår problemstilling og sette den i en tverrfaglig kontekst: "Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?".

Vi begynner med å se på hvordan barnehagen har arbeidet med sosial utjevning i et historisk perspektiv. Deretter tar vi for oss relevante begreper som sosial ulikhet, fattigdom og barnefattigdom, i tillegg til at vi ser på ulike diskurser om sosial utjevning. Videre ser vi på hvilke nasjonale og internasjonale føringer som ligger til grunn for barnehagens arbeid med sosial utjevning. Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell blir så forklart, før Bourdieus sin klasse-teori blir gjennomgått. Avslutningsvis vil vi se på livsmestring, hvor vi kommer inn på foreldresamarbeid og ulike samarbeidsinstanser, i tillegg til holdningsarbeid.

2.1. Barnehagens sosiale rolle i et historisk perspektiv

For å forstå hvilken sosial oppgave barnehagen og barnehagelæreren har, vil vi se hvor barnehagen kommer fra. Barnehagens to historiske utgangspunkt er barneasylene, opprettet på starten av 1800-tallet som skulle gi utsatte og ofte fattige barn et trygt sted å være, og Frøbel-barnehagene som var et pedagogisk tilbud forbeholdt borgerskapets barn på slutten av 1800-tallet. Barneasylene er ofte sett på som et sosialt hjelpetiltak, som skulle bidra til å bekjempe fattigdom i samfunnet (Aarre & Blom, 2012 s. 36-38; Thoresen & Winje, 2013, s. 18; Bleken, 2017, referert i Greve, Jansen & Solheim, 2017, s. 30). Fredrich Fröbel (1782-1852) lanserte begrepet "*kindergarten*", som betyr barnehage. Meningen bak ordet er at barnet er som en plante, som skal utvikle seg i naturlige omgivelser, hvor hage blir sammenlignet med en trygg og naturlig arena for gode vekstvilkår (Aarre & Blom, 2012, s. 37-38). Det har skjedd en stor utvikling innenfor barnehagefeltet, og i dag er alle barnehager i Norge lovregulerte virksomheter med økonomisk støtte og med krav til både barnehagen og personalet (Aarre & Blom, 2012, s. 35 - 36).

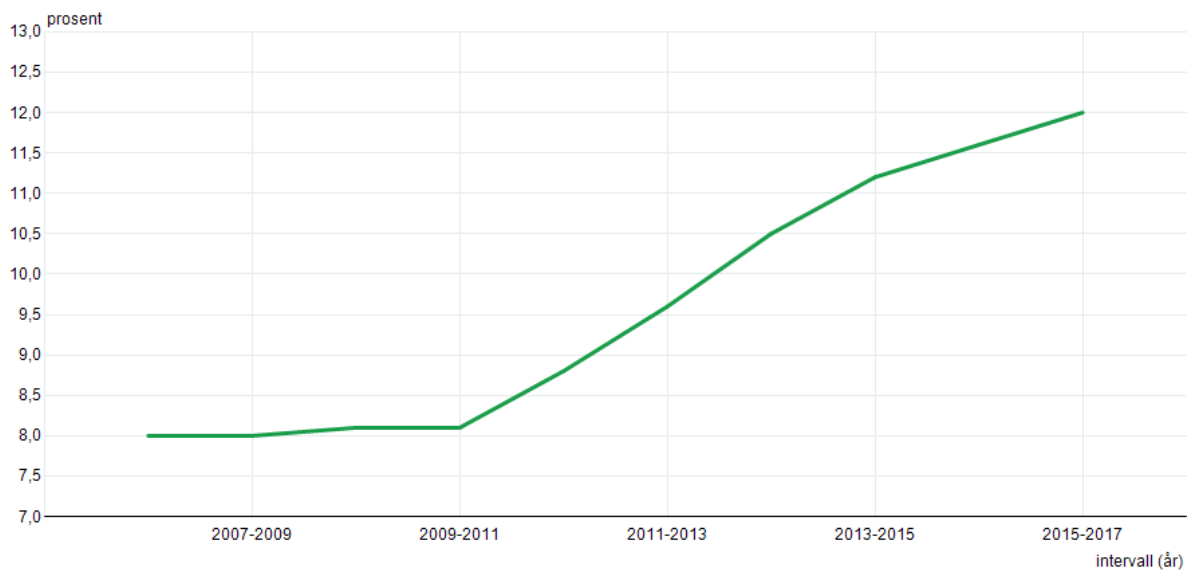
2.2. Sosial ulikhet, fattigdom og ulike diskurser om sosial utjevning

Begrepet *sosiale forskjeller* eller *sosial ulikhet* brukes, som vi så innledningsvis, “for å beskrive oppdelingen av individer og grupper i høyere og lavere lag eller klasser i samfunnet” (Skirbekk, 2015). Ofte viser sosial ulikhet til en persons sosiale bakgrunn eller sosioøkonomiske status, altså en persons utdanning, yrke og inntekt. Når vi snakker om barns sosioøkonomiske status eller bakgrunn, viser vi til foreldrenes “økonomi, utdanning og yrkesposisjon” (Larsen & Slåtten, 2015, s. 75).

Fattigdom kan deles i *relativ fattigdom* og *absolutt fattigdom*. Relativ fattigdom innebærer at en ikke har økonomi til å kunne delta i samfunnet på lik linje med andre. Begrepet absolutt fattigdom handler om å ikke kunne dekke grunnleggende behov som mat, klær og bolig (Lind, 2017). Ifølge forskning av Sibley, Dearing, Toppelberg, Mykletun og Zachrisson (2015) mangler barn som vokser opp i relativ fattigdom, der absolutt fattigdom er sjelden, muligheter til å delta i samfunnet på like vilkår som mer velstående jevnaldrende. Om man faller utenfor grunnet mangel på økonomiske og/eller sosiale ressurser, kan det være svært vanskelig å delta i et samfunn som er preget av høye forventninger om å lykkes på mange områder (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2020). Drugli og Lekhal (2018, s. 91) understreker at barns utvikling påvirkes av negative faktorer i oppvekstmiljøet. Dette er knyttet til foresatte som har økonomiske utfordringer i sammenheng med jobb eller utdanning. Foresatte sine vansker vil påvirke barn i større eller mindre grad.

“Barnefattigdom i Norge handler i stor grad om at barn opplever å være ekskludert fra sosiale sammenhenger pga. familiens økonomiske situasjon” (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2016, s. 6). Ifølge tall fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) kan vi se at barnefattigdommen blant de yngste barna i Norge har økt gradvis siden 2007, se figur 1. Frønes og Strømme (2010) referert i Dearing, Zachrisson og Mykletun (2011) viser til at barn som vokser opp i fattigdom blir påvirket på mange områder, deriblant språklig, når det gjelder kognitiv utvikling og skoleprestasjoner generelt. Det blir i følge Dearing, Zachrisson og Mykletun (2011) hevdet at barn som lever i relativ fattigdom gjør det dårligere på skolen, da på grunn av manglende støtte og tilgang til bøker hjemme.

09571: Vedvarende lavinntekt. Treårsperiode. Barn(prosent), etter intervall (år). Barn 0-5 år, EU-skala 60 prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 1. Grafen viser utviklingen av barn i alderen 0-5 år som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt (over en periode på 3 år), fra 2007 til 2017. Statistisk Sentralbyrå. (Hentet 26.02.20 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/09571/chartViewLine/>).

Det finnes ulike diskurser for hvordan man tenker og snakker om sosial utjevning.

Formallikhet er ifølge Angell (2010, s. 102) en diskurs som handler om at det formelt sett er like muligheter for alle, for eksempel rett til barnehageplass. En utfordring med formallikhet er at ikke alle nødvendigvis har like muligheter for å benytte seg av retten. Det er for eksempel ulikt hvem som benytter seg av denne retten, da ulike grupperinger har ulike holdninger til hva som er viktig for barns oppvekst. *Ressurslikhet* dreier seg om at det brukes like store ressurser på alle, for eksempel gratis skolegang uavhengig av familiens økonomi. Ressurslikhet kan være problematisk fordi sosiale forskjeller ikke reduseres automatisk ved å bruke like mye ressurser på alle (Angell, 2010, s. 103-104). *Resultatlikhet* handler om hvordan man setter inn ressurser ulikt, slik at alle oppnår det samme. Et av problemene med resultatlikhet er at det vil kreve veldig detaljerte læringsmål for hva barna skal kunne mestre (Angell, 2010, s. 105-106). *Prinsipplikhet* dreier seg ifølge Angell (2010, s. 107) om at man heller ser på likeverdighet fremfor likhet. Innenfor denne diskursen vil det barna lærer være ulikt, hvor man gjør tilpasninger slik at tilbudet i stedet blir likeverdig. Prinsipplikhet kan sees som en motsetning til resultatlikhet. *Sosial rettferdighet* er et forsøk på å skape en diskurs rundt den sosiale rollen barnehagen tradisjonelt har hatt. Innenfor denne diskursen er det

fokus på at det må rettes tiltak mot de urettferdige forhold som eksisterer i barnehagen og ellers i samfunnet (Angell, 2010, s. 108).

2.3. Nasjonale og internasjonale føringer for sosial utjevning

Rammeplan for barnehagen (2017, s. 3) er en forskrift til barnehageloven, som gir retningslinjer for barnehagens innhold og oppgaver. Barnehageloven fra 2005 fastsetter overordnede bestemmelser om barnehagens innhold og oppgaver. Formålet med barnehageloven (2005, §1) er blant annet å "samarbeide med hjemmet for å ivareta barnets behov for omsorg, lek og fremme læring og danning som grunnlag for barnets allsidige utvikling". Denne føringen blir omtalt som barnehagens samfunnsmandat. Barnehageloven (2005, §12 a) gir alle barn rett til barnehageplass, og bygger på verdigrunnet til barnekonvensjonen og menneskerettighetserklæringen. Særlig barnekonvensjonens artikkel 3 forplikter til prinsippet om "barnets beste" (Aarre & Blom, 2012, s. 185 og 189).

Barnevernloven (2005) konstaterer at norske myndigheter har rett og plikt til å gripe inn dersom et barn ikke blir ivaretatt av hjemmet. Barnevernet skal garantere for at alle barn opplever omsorg, trygghet og utviklingsmuligheter. Aarre og Blom (2012, s. 197) skriver at barnevernloven oppfordrer til samarbeid mellom forskjellige offentlige instanser, hvor blant annet barnehagen er et godt eksempel på et slikt samarbeid.

Norge plikter å ivareta barns rettigheter og barns beste. Dette er vedtatt i FNs barnekonvensjon (Aarre & Blom, 2012, s. 193). FN har også et bærekraftsmål, som omhandler å bekjempe ulikhet og utrydde fattigdom innen 2030. Medlemsland i FN forplikter seg til bærekraftsmålene som blant annet handler om å innfri "lik rett til økonomiske ressurser samt tilgang til grunnleggende tjenester" (FNs bærekraftsmål, 2020).

2.4. Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

Urie Bronfenbrenner (1917-2005) var en russisk/amerikansk psykolog og barneforsker, kjent for sin sosialpsykologiske teori (Gunnestad, 2014, s. 53-56; Imsen, 1991, s. 287-290). Den teoretiske tilnæringsmåten Bronfenbrenner knyttet til barns utvikling, kalte han for *økologisk*. Ordet økologi er mest kjent innen biologien, hvor en studerer hvordan levende organismer blir påvirket av miljøet de er i (Anderson, 1980, referert i Imsen, 1991, s. 287).

Bronfenbrenner mente at det ville være nødvendig å studere nærmere de naturlige miljøfaktorer rundt barnet for å forstå barns utvikling. Miljøene som påvirker barnet skal

ifølge ham sees på alene og i sammenheng. Systemet av påvirkningsfaktorer har Bronfenbrenner delt inn i en modell, kalt den *utviklingsøkologiske modell*. Modellen deles inn i fire nivåer kategorisert etter faktorene som påvirker dem (gjengitt i Gunnestad, 2014, s. 53-56; Imsen, 1991, s. 287-290). Under kan en se den utviklingsøkologiske modellen, se figur 2. I noen fremvisninger av den utviklingsøkologiske modellen er også barnet plassert i midten, før de fire nivåene.

Figur 2. Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell, basert på Anderson (1980, s. 27, referert i Imsen, 1991, s. 288).

Det første nivået kalles *mikronivået*. Det representerer miljøer der barnet oppholder seg alene og sammen med andre. Barnehagen og hjemmet er gode eksempler på slike. Videre har vi *mesonivået*, hvor relasjoner mellom ulike mikronivåer er i fokus. Relasjonen mellom foresatte og barnehagelæreren er et eksempel på en slik relasjon. Det tredje nivået er *eksonivået*, som fokuserer på miljøer barn som regel ikke ferdes i, men som likevel påvirker barnet. For eksempel arbeidsplassen til foresatte eller personalmøter i barnehagen. Det fjerde nivået er *makronivået*, som "omfatter kultur, holdninger, livssyn, tradisjoner, verdier, politisk syn, lovgivning og så videre – med andre ord de forhold som preger et samfunn" (Gunnestad, 2014, s. 55). For eksempel plasseres beslutninger om rammeplan for barnehagen (2017) på makronivå.

Bronfenbrenner (referert i Gunnestad, 2014, s. 53-56; Imsen, 1991, s. 287-290) fremhever at en bør se nivåene hver for seg, men også i sammenheng, da de alle påvirker hverandre. Det fenomenologiske perspektivet er sentralt, da det i denne sammenhengen betyr at en ser på hvordan den kvalitative delen av en erfart situasjon påvirker barnet (Hovd, 2019). "Det er ikke bare hvordan tingene egentlig er som teller, det er også svært viktig hvordan barn og foreldre opplever situasjonen" (Gunnestad, 2014, s. 55). For eksempel vil barnets opplevelse av forholdet mellom hjem og barnehagen være viktigere for barnet enn hvordan relasjonen egentlig er.

2.5. Bourdieus klasseteori

Pierre Bourdieu (1931-2002) var ifølge Wilken (2008, s. 7) en fransk sosiolog og forsker. Han forstod det sosiale liv som et spill: "Jeg kan si at all min tenkning har dette utgangspunktet: Hvordan kan atferd være regulert uten å være et produkt av regler?" (Bourdieu, 1997/2000b, s. 214, referert i Wilken, 2008, s. 46). Samtidig var ikke Bourdieu bare opptatt av reglene, men også opptatt av de spillene som utspiller seg på bakgrunn av reglene, altså syntesen mellom struktur og individuell handling. Vi skal nå se nærmere på sentrale begreper i Bourdieus teori.

2.5.1. Begrepene *habitus*, *agent*, *kapital* og *klasse*

Habitus beskriver det folk gjør med utgangspunkt i deres virkelighetsoppfatning (Wilken, 2008, s. 36). Virkelighetsoppfatningen bygger på tidligere erfaringer og opplevelser, der kulturelle normer og regler er blitt internalisert. *Habitus* er altså sammenhengen mellom "individets tilegnelse av den kunnskap som gjør det i stand til å handle meningsfullt i verden (internalisering av de objektive strukturer), og individets omsetting av denne kunnskapen til praktisk handling (eksternalisering av internaliserte strukturer)" (Wilken, 2008, s. 36).

Spesielt sosialiseringen i barndommen er viktig, hvor barn får erfaringer som blir en del av deres *habitus*. Det er i denne ubevisste læringsprosessen at vi forstår hva som er bra og dårlig, tillatt og ikke tillatt, hva vi kan få til eller ikke få til (Wilken, 2008, s. 35-38).

Bourdieu referert i Wilken (2008, s. 34) bruker begrepet *agent* om hvordan handlinger genereres mellom individets egen forståelse av det sosiale systemet og begrensningene gitt av strukturen. Dermed representerer begrepet *agent* en sammenheng mellom subjektivismen og objektivismen, der subjektivismen legger vekt på aktørens egen rolle i å

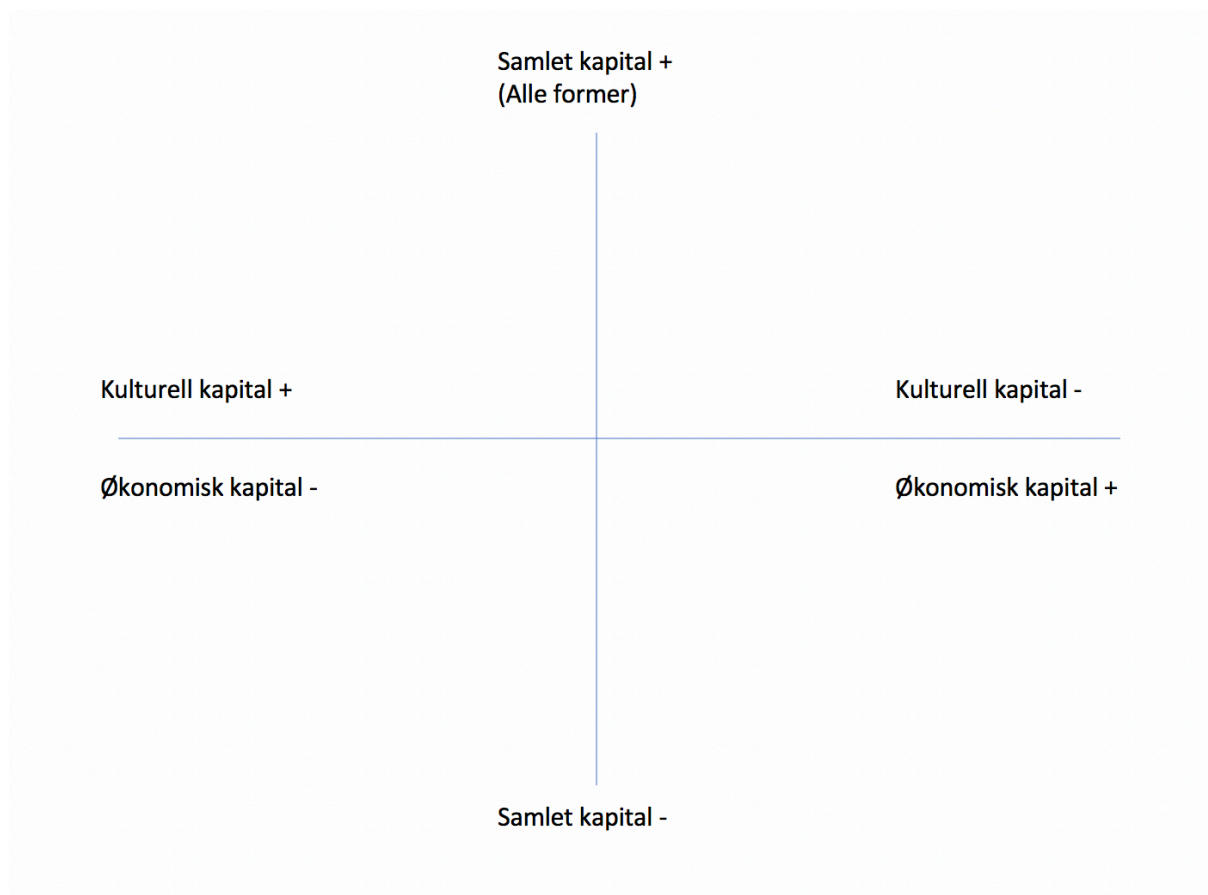
skape sine sosiale systemer, og der objektivismen ser på hvordan strukturen rundt individene produserer individets handlinger (Wilken, 2008, s. 34).

Agenter kjemper ifølge Bourdieu referert i Wilken (2008, s. 39) om ulike former for *kapital*. I tillegg til økonomisk eller materiell kapital, presenterte han begreper som blant annet kulturell kapital, sosial kapital og symbolsk kapital. Kulturell kapital dreier seg om legitim kunnskap, utdanning og kompetanse, mens sosial kapital dreier seg om familierelasjoner, nettverk og forbindelser. Symbolsk kapital brukes for å utnytte de andre kapitalformene og omforme eller omsette disse til andre former for verdi. For eksempel når overklassen donerer tid og penger til veldedighet, da omsetter eller omgjør de økonomisk kapital til moral eller symbolsk kapital (Wilken, 2008, s. 39).

2.5.2. Bourdieus modell av det sosiale rom

Det sosiale rom handler om reproduksjonen av sosial ulikhet, ved at mennesker og sosiale grupper oppnår ulik form for kapital gjennom sosial verditilskrivning, og hvor de aksepterer denne verditilskrivningen som naturlig eller uunngåelig (Wilken, 2008, s. 9 og 59). Hvor man befinner seg i det sosiale rom avhenger av hvilken mengde kapital man besitter. I modellen skiller man mellom økonomisk og kulturell kapital, i tillegg til samlet kapital.

Modellen viser for eksempel hvordan den dominerende klassen på den ene siden kan deles inn i professorer og kunstnere som har mye kulturell kapital, og lite økonomisk kapital. På den andre siden er industri-og bedriftseiere som har mye økonomisk kapital, men lite kulturell kapital. Da fremgår det at disse grupperingene, som tilhører den samme klassen, står opp mot hverandre og har veldig ulike interesser (Wilken, 2008, s. 56-57).

Figur 3. Det sosiale rom, basert på modell i Bourdieu (1995, s. 35).

2.5.3. Symbolsk vold

Symbolsk vold er ifølge Bourdieu referert i Wilken (2008, s. 68-69) den mekanismen som får agenter til å akseptere de grunnleggende strukturene i systemet uavhengig av sin plassering i det. Det dreier seg dermed om makten til å definere en virkelighetsforståelse som objektiv og sann, i tillegg til å utelukke alternative virkelighetsforståelser. Symbolsk vold virker i så måte som en slags sosial naturlov, og foregår i alle relasjoner og institusjoner som bidrar til å overlevere samfunnets dominerende kultur; alt fra familien til universitetet, mediene og domstolene (Wilken, 2008, s. 68-69).

Det kan ifølge Bourdieu referert i Wilken (2008, s. 71) virke som om skolen legger opp til sosial mobilitet ved at den vurderer barna ut ifra deres ferdigheter, likevel er det de elevene som mestrer skolens kulturelle koder, som kommer best ut. Lærerne bedømmer ikke bare elevenes prestasjoner, men også deres språk, holdning, atferd og forhåndskunnskaper. Primærsosialiseringen er veldig viktig, fordi det er lettere å tilpasse seg skolens krav og

forventninger jo mer barnas habitus ligner på strukturene i den dominerende kulturen (Wilken, 2008, s. 71).

2.6. Syn på barndom

I synet på barndom går det an å skille mellom; *human being* og *human becoming*. Human being er et perspektiv som ser barnet som subjekt, hvor barn blir sett på som aktive deltakende aktører som former sitt eget liv. Human becoming handler mer om hvordan en ser barnet som et objekt, som trenger å bli formet av samfunnet. Dette synet ser ikke barnets verdi, men heller hva barnet skal bli i fremtiden (James. m.fl., 2008, referert i Øksnes, 2010, s. 20 - 21).

For å forstå barn er det viktig å prøve å se verden med barns øyne. Løkken og Søbstad (2013, s. 20) belyser at *barneperspektivet* er avgjørende for de som arbeider med barn. Barn er de viktigste informantene for å finne ut hvordan de ser verden og hva som er deres oppfatning. Det er bare barna selv som vet helt konkret hvordan de har det. Det påpekes at dialogen er sentral fordi den synliggjør barns potensial, samt gir barnehagens ansatte mulighet til å anvende barneperspektivet (Løkken & Søbstad, 2013, s. 20).

2.6.1. Samarbeidsinstanser og foreldresamarbeid

I FNs barnekonvensjon har både opplæringsinstitusjoner, foresatte og hjelpeapparater et fordelt ansvar om å sikre barns rettigheter. Dermed kan samarbeid med ulike instanser sikre barns beste (Eriksen & Germeten, 2012, s. 25). Tidlig innsats og henvisning til hjelpeapparater er viktig for å utjevne ulike sosiale forskjeller. Bratterud og Emilsen (2013, s. 87 og 89) understreker viktigheten av å sette inn tiltak tidlig for å forhindre skadelig utvikling. Barnehagen er i en særegen stilling til å arbeide med tidlig intervensjon, særlig når det gjelder arbeid med barn og foresatte som sliter.

Et godt *foreldresamarbeid* avhenger ifølge Nordahl (2007) referert i Glaser, (2018, s. 78) av god kommunikasjon, god informasjonsflyt og foresattes mulighet til medvirkning. I barnehageloven (2005, §4) er det lovfestet at foresatte har rett til å medvirke til innholdet i barnehagen. Forskning gjort av Clarke-Stewart og Allhusen (2005) referert i Glaser (2018, s. 20) på området om involvering av foresatte, viser at foresatte som blir involvert i barnehagens virksomhet har innvirkning på barns utvikling og trivsel i barnehagen.

Barnehagen kan gjennom foreldresamarbeid få informasjon om barnefamiliens helhetlige situasjon. Kunnskap om foresattes sosiale, kulturelle, økonomiske og utdanningsmessige bakgrunn kan gi barnehagelærere grunnlag til å iverksette nødvendige tiltak.

Oppstartssamtaler når barnet begynner i barnehagen er som Glaser (2018, s. 86) påpeker viktige for å fremme tillit og åpenhet mellom foresatte og personalet, slik at foreldresamarbeidet blir godt.

2.6.2. Holdningsarbeid i personalet

Holdninger er et produkt av et menneske sin erfaring eller læring og er en del av personligheten. Den gjenspeiler til en viss grad hvilket miljø man er oppvokst i. Ifølge Tholin (2015, s. 57) vil en persons holdninger komme til syne gjennom samspill med andre mennesker, gjenstander eller naturen. Den enkeltes verdier påvirker hvordan man handler og vurderer arbeidet sitt.

Barnehagepersonalet er mangfoldig og forskjellig når det kommer til alder, utdanning, erfaringer og holdninger. Personalet ser ulikt på hva som er riktig og galt i forbindelse med barnehagearbeidet med tanke på riktig oppdragelse og sosialisering av barna (Hauge & Skogen, 2012, s. 111). Det er viktig å være bevisst på sine holdninger, kunne sette ord på dem og være åpen for å endre dem. Noen holdninger kan være så inngrodde og motstandsdyktige mot endring at de nesten ikke lar seg endre (Hauge & Skogen, 2012, s. 106).

Tholin (2015, s. 57 og 59) belyser at *etisk refleksjon* kan være et aktuelt verktøy for å kunne undersøke sine egne verdier og holdninger. Barnehagelærere har sjelden tid til å reflektere over handlingsalternativer i en konkret situasjon som utspiller seg. Derfor understreker hun viktigheten av at hver enkelt barnehagelærer og personell for øvrig, er bevisst sitt etiske ståsted og sine holdninger til barn (Tholin, 2015, s. 60). Dette er særlig aktuelt når det kommer til arbeidet om å utjevne ulike sosiale forskjeller.

I barnehageloven (2005, §2) blir det lagt vekt på barnehagens rolle som en helsefremmende og forebyggende arena som skal bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Her blir også *livsmestring* og helse forankret som grunnleggende verdier. Livsmestring omhandler barns trivsel, livsglede, mestring og følelsen av egenverd (Drugli & Lekhal, 2018, s. 30-31).

3.0. Metode

I dette kapitlet vil vi gjøre rede for metoden vi har valgt for å samle inn informasjon, slik at vi skal kunne besvare problemstillingen: "Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?". Vi begynner først med å forklare kvalitativ metode, før vi går videre inn på vårt metodevalg. Deretter ser vi på hvordan vi anskaffet informanter, gjennomføring av intervju og forskningens kvalitet. Vi går så inn på valg av analyse, før vi til slutt ser på metodekritikk og etiske hensyn.

3.1. Kvalitativ metode

Metode kan defineres som "en vitenskapelig fremgangsmåte for å gi svar på ulike typer forskningsspørsmål" (Bergsland & Jæger, 2014, s. 66). Målet er å få frem informasjon og kunnskap om virkeligheten og på hvilke måte dette kan analyseres. Det handler om å samle inn, analysere og tolke innhentet data. Ifølge Dalland (2017, s. 54) kan man se på metode som et redskap i forskningen. Den forskende blir hele tiden utfordret til å beskrive og redegjør for de valgene som blir tatt underveis mot målet. Videre påpeker Dalland (2017, s. 54) at jo bedre man behersker sin valgte metode, desto bedre blir resultatene.

Når det kommer til hvilken metode man vil anvende i forskning finnes det to hovedtyper: *kvalitativ* og *kvantitativ metode*. Ifølge Thagaard (2013) referert i Bergsland og Jæger (2014, s. 66) innebærer kvalitative metoder å "gå i dybden og vektlegge betydning, mens kvantitativ metode vektlegger utbredelse og antall". Begge metodene bidrar på hver sin måte til en bedre forståelse av samfunnet man er en del av, og hvordan hvert enkelt individ, menneskegrupper og institusjoner handler og samhandler.

Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 20) forsøker man gjennom å anvende *kvalitativt intervju* å se verden fra intervjudeltakere sin side, gjennom deres eget perspektiv. Det handler om å få tak i menneskers opplevelser hvor formålet er å forstå intervjupersonens hverdagsliv. Vår hensikt ved å anvende kvalitativ metode er altså å få tak i informantenes egne kunnskaper og erfaringer om hvilke sosiale forskjeller som kommer til syne i barnegruppen, og hvordan de arbeider for å utjevne disse forskjellene.

3.2. Vårt metodevalg

Vi har valgt å anvende en kvalitativ metode for intervju, da vi anser denne metoden som mest hensiktsmessig for å besvare vår problemstilling. Gjennom kvalitativt intervju vil vi kunne få dypere innsikt i hva informantene tenker om temaet, og ved hjelp av åpne spørsmål gå mer i dybden på problemstillingen. Kvalitativ metode egner seg derfor bra i vår undersøkelse fordi vi søker dybdekunnskap om hvordan barnehagelærere arbeider for å utjevne sosiale forskjeller i barnegruppen. I følge Christoffersen og Johannessen (2012, s. 77) er kvalitativ metode en fleksibel metode som det er mulig å anvende nesten overalt, og gjør det mulig å få fylldige og detaljerte beskrivelser. Metoden åpner også for at intervjuet kan gå i flere retninger ut fra hva intervjuobjektene svarer.

3.3. Utvalg av informanter

I søket etter informanter undersøkte vi områder med barnehager som kunne være aktuelle. Da vi hadde funnet aktuelle barnehager, utformet vi en felles e-post som ble sendt ut. Noen barnehager avslo, men til slutt var det tre informanter fra ulike barnehager som takket ja til forespørselen om å delta i prosjektet. Informantene oppfylte kriteriene om minimum fem års ansiennitet og eventuell videreutdanning. Informantene fikk tilsendt et samtykkeskjema med informasjon, se vedlegg 1.

Christoffersen og Johannessen (2012, s. 46) understreker viktigheten av å sikre informantene anonymitet gjennom å bruke fiktive navn, slik at informantene ikke kan bli gjenkjent. Derfor vil vi gjennom vår bacheloroppgave presentere informantene som "A", "B" og "C".

Informantene fikk tilsendt intervjuguide ettersom vi anvendte skriftlig form for kvalitativ metode i våre intervjuer, se vedlegg 2.

3.3.1. Gjennomføring av kvalitativt intervju

Løkken og Søbstad (2013, s. 104) skriver at mange som samler inn kvalitative data, ofte har et klart definert tema om hva de ønsker å få belyst. Vårt ønske er å belyse hvordan barnehagelærere arbeider for å utjevne sosiale forskjeller i barnegruppen.

Vår opprinnelige plan var at vi skulle gjennomføre tre kvalitative forskningsintervjuer med tre barnehagelærere. Vi utformet en intervjuguide med spørsmål som vi har anvendt under intervjuene, se vedlegg 2. Før utformingen av intervjuguiden, skaffet vi oss mer kunnskap om rollen som intervjuperson ved å intervjuer hverandre. Dette gjorde at vi ble mer bevisst over

hvordan spørsmålene var formulert, og erfarte selv hvordan det var å være intervjuobjekt. Vi hadde også et prøveintervju med en førskolelærer som en del av kvalitetssikringen. På bakgrunn av tilbakemeldingen fra prøveintervjuet, ble deler av intervjuguiden justert etter hvilke oppfølgingsspørsmål som var hensiktsmessige å ta i bruk.

Spørsmålene i intervjuguiden omhandler; barnehagelærernes erfaringer med sosiale forskjeller, hvilke sosiale forskjeller som forekommer i barnegruppen, hvilke samarbeidsinstanser og samarbeidspartnere de har og hvordan temaet arbeides med i barnehagen, se vedlegg 2. Vårt ønske var at informantene skulle besvare de samme spørsmålene, og derfor valgte vi å gjennomføre datainnsamlingen som et *strukturert intervju*. Løkken og Søbstad (2013, s. 106) omtaler et strukturert intervju som et intervju hvor spørsmålene er satt i en bestemt rekkefølge som skal følges.

Gjennomføringen av intervjuene ble ikke helt som vi hadde planlagt, grunnet utbruddet av COVID-19. Dette gjorde at planene om et fysisk intervju måtte endres. Vi fikk nye retningslinjer fra HVL om å gjennomføre intervjuene via telefon eller skriftlig via e-post. Vi bestemte oss for å gjennomføre intervjuene via e-post.

Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 178) er det en økning i bruken av intervjuer formidlet gjennom teknologi som telefon, datamaskin og internett. Bruken av elektronisk teknologi i gjennomføringen av intervjuer kan sees i et positivt lys, hvor det gir mulighet til å konversere med mennesker over større avstander. Kvale og Brinkmann (2015, s. 178) peker videre på at en av fordelene ved anvendelse av datastøttet intervju er at de transkriberer seg selv. Tjora (2018, s. 171-173) viser også til egne erfaringer da han opplevde det som positivt å anvende e-post til intervju. Om informantene virkelig interesserer seg for temaet, vil de gjerne svare mer utfyllende på spørsmålene. En kvalitativ forskning via internett kan være hensiktsmessig siden intervjuene kan gjennomføres til ulik tid og sted (Tjora, 2018, s. 49).

3.4. Forskningens kvalitet

Gjennom studiet har vi lært mye om hva rollen som barnehagelærer innebærer. Når det gjelder temaet "sosial utjevning", opplever vi at dette ikke er nok vektlagt. Ved bruk av kvalitativt forskningsintervju vil vi få en bedre forståelse av barnehagelæreres syn på sosiale forskjeller og utjevning.

Vi ønsker at våre informanter skal bli fremstilt på best mulig måte. Likevel kan vi aldri være helt sikre på at det informantene har svart er helt pålitelig. Ettersom informantene har svart skriftlig på intervjuene, er det også en mulighet at de har fått hjelp og/eller undersøkt hvordan temaet arbeides med, noe som kan påvirke resultatdelen. Det er også mulig at informantene som har takket ja til å delta, kanskje er spesielt opptatt av eller har en særlig interesse for temaet. Isåfall kan svarene være mer utfyllende og resultatet dermed gjenspeile dette. Samtidig kan vi også ha påvirket resultatdelen med tanke på vår personlige interesse og engasjement for temaet. Feilkilder kan være en risiko for resultatdelen dersom informantene kommer med ufullstendige opplysninger under intervjuet. Det er derfor vesentlig hvordan vi har utformet spørsmålene i intervjuguiden, se vedlegg 2. Hvordan vi har valgt å ordlegge oss i spørsmålene vil ha innvirkning på hva som kommer frem av svar fra informantene.

3.5. Valg av analyse

Ifølge Christoffersen og Johannessen (2012, s. 88) omhandler *dokumentanalyse* å analysere ut fra det ståstedet forskeren har. Her spiller problemstillingen vår en viktig rolle og vil være avgjørende for hvilken informasjon vi skal ta utgangspunkt i og hvordan de skal analyseres. Det understrekes også at aktuell teori kan fungere som et analyseverktøy. Bergsland og Jæger (2014, s. 81) påpeker også at uansett hvilken form for datamateriale man arbeider med, så omhandler analyse å redusere datamengden, skape orden, struktur og mening. Struktur er viktig for å få oversikt over materialet, og strukturering er i seg selv en begynnelse på analysen.

Vi har valgt å anvende et analyseskjema bygget på en modell av Kvale og Brinkmann (2015, s. 223). Ved å benytte oss av et analyseskjema, delte vi opp svarene vi mottok slik at det ble mulig å drøfte dem, se vedlegg 3. Hovedsakelig så vi etter mønstre og hovedtendenser i informantenes svar som kunne gi oss kunnskaper om det vår problemstilling undersøker. Christoffersen og Johannessen belyser også at "forskerens mål er gjerne å få et helhetlig bilde av historien gjennom dokumentene" (2012, s. 92). Gjennom spørsmålene vi har utformet i intervjuguiden ønsket vi å få økt forståelse og kunnskap om informantenes arbeid med å utjevne sosiale forskjeller.

3.6. Metodekritikk

Ved valg av metode er det viktig å ta hensyn til hvilke utfordringer som kan oppstå og hvorvidt metodevalg påvirker resultatene. Ettersom informantene besvarte spørsmålene skriftlig har vi ikke kunnet observere det nonverbale uttrykket hos informantene. Dette kan sees i sammenheng med Kvale og Brinkmann (2015, s. 125) som peker på at et kvalitativt intervju ikke bare er verbalt i form av ord, det er også kroppslig kommunikasjon. Kroppen er nemlig aldri nøytral, og kroppsspråk kan vise alt fra kjønn, etnisitet og klasse. Ifølge Ellingson (2012, s. 528) referert i Kvale og Brinkmann (2015, s. 126) viser forskning til at omtrent 90 prosent av menneskers mening er nonverbal, hvor det blir formidlet gjennom kroppsspråk og tegn.

Tjora påpeker (2018, s. 173) at en ulempe ved intervju via e-post er betydelig kortere refleksjoner enn det man får gjennom muntlig intervju. Vi fikk ikke mulighet til å stille direkte oppklarende tilleggsspørsmål slik at informantene kunne få utdype det de fortalte. En viktig side ved kvalitativ analyse er at transkriberingen er en sentral og vesentlig del, som gir oss en inngående kjennskap til datamaterialet og det informantene er opptatt av. Kvale og Brinkmann (2015, s. 179) hevder også at både informant og intervjuer bør mestre en god skriftlig kommunikasjon for at et skriftlig intervju skal fungere optimalt. På forhånd kjente vi ikke til informantenes skriftlige kompetanse, men det viste seg gjennom svarene at informantene mestret skriftlig kommunikasjon.

Informantene ble tilsendt intervjuguiden og kunne selv velge hvor mye tid de ville bruke på å svare. Dette kan vi se på som positivt i lys av tilbakemelding fra prøveintervjuet med førskolelæreren. Hun fortalte at hun i etterkant av intervjuet kom på mer hun gjerne ville svart. Vi ser dette i sammenheng med Christoffersen og Johannessen (2012, s. 80) som mener at spørsmålene til forskeren bør oppmuntre informantene til å utdype det de forteller ved at de kan ta seg god tid til å tenke over svarene sine. Samtidig er det vanskelig å vite hvilke svar vi kunne ha fått dersom informantene ikke hadde fått spørsmålene på forhånd.

Vi valgte å ikke stille oppfølgingsspørsmål til informantene etter at vi fikk svar fra dem på e-post. Vi mener det hadde vært mer hensiktsmessig å stille oppfølgingsspørsmål dersom vi hadde gjennomført muntlig intervju. Da kunne vi observert deres kropps- og talespråk. Vi ønsket også at informantene fikk de samme spørsmålene. Hadde vi valgt å stille

oppfølgingsspørsmål til kun én av dem, kunne dette ha påvirket svarene i analysen og dermed resultert i at ikke alle informantene fikk utdype sine meninger. Ettersom vi valgte å ikke stille oppfølgingsspørsmål, kan vi ikke være sikre på om informantene har forstått og tolket spørsmålene slik vi forstår dem. Muligheten for at de har misforstått er reell.

3.7. Etske hensyn

I følge Lingås (2011, s. 16-17) omhandler *etikk* den verdibaserte refleksjonen mennesker gjør om sine holdninger, handlinger og atferd. I en slik refleksjon fremmer man gode verdier og resonnerer for å komme frem til den rette handlingen. Som forskere har vi et ansvar for å handle etisk som innebærer at vi gjennom hele prosessen må være kritisk til hvordan vi går frem. I følge Bergsland og Jæger (2014, s. 83) er det etiske dilemmaer tilknyttet selve problemstillingen, metode, datainnsamlingen, analyse og drøfting av datamaterialet. Det er flere etiske dilemmaer vi ønsker å se nærmere på med utgangspunkt i vår problemstilling: "Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?"

Under hele prosessen har vi overfor våre informanter handlet i tråd med de etiske retningslinjene fra den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). Nerdrum (1998) referert i Christoffersen og Johannessen (2012, s. 41 - 42) deler retningslinjene inn i tre typer hensyn. Det første er informantenes rett til selvbestemmelse og autonomi, som omhandler bestemmelse over egen deltakelse. Samtykket skal være frivillig og informantene skal kunne trekke seg uten å måtte oppgi begrunnelse for deres valg.

Det andre hensynet er forskerens plikt til å respektere informantenes privatliv, som omhandler både å sikre personopplysninger slik at informantene ikke kan bli gjenkjent, og deres rett til å bestemme hvilke personopplysninger vedkommende vil oppgi. Derfor meldte vi vårt prosjekt inn til NSD (Norsk Senter for Forskningsdata) og fikk prosjektet godkjent, før vi tok kontakt med våre informanter, se vedlegg 4.

Før gjennomføring av intervjuene ble informantene skriftlig informert om sine rettigheter og undertegnet et samtykkeskjema, se vedlegg 1. Vi har vært påpasselige med at informantene ikke skal kunne gjenkjennes, derfor er alle anonymisert. Også utenfor selve prosjektet er vi klar over at vi har taushetsplikt vedrørende personopplysninger om informantene

(Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 41 - 46). Vi har kun oppgitt informasjon om informantene som vi mener er relevant for oppgaven, slik som at de alle har minst fem års ansiennitet. Disse opplysningene er i samsvar med NSD sine retningslinjer.

Det siste hensynet Nerdrum har nevnt, er forskerens ansvar for å unngå skade. Fokuset her ligger vel så mye i forskerens egne vurderinger om hva som er etisk riktig og at informantene ikke skal belastes, som at vi følger de formelle forskningsetiske retningslinjene (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 42). Intervjuene kan medføre en viss belastning hos våre informanter. Det kan for eksempel handle om at vi som forskere må vurdere om spørsmålene vi stiller til informantene kan oppleves ubehagelig. Valg av spørsmål i intervjuguiden er utformet med tanke på å unngå å sette informantene i en vanskelig situasjon, samtidig som vi også ivaretar vårt ønske om å få mest mulig ut av intervjuene.

Det er viktig å være klar over at man er i et asymmetrisk forhold til informantene, som vil si at vi har mer makt i intervjusituasjonen og dermed også et større ansvar for å skape trygghet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 51 - 52). Selv om intervjuene ble gjennomført skriftlig, var det viktig for oss at vi i møte med informantene tok ansvar for at informantene skulle føle seg trygge, blant annet gjennom å gi informasjon om deres rettigheter angående intervjuet.

Kvale og Brinkmann (2015, s. 213 - 214) belyser viktigheten av at en må være varsom med tanke på hvordan sitater og ellers utdrag fra intervjuer fremlegges. Det kan handle om at man presenterer sitater som er tatt ut av sammenheng, sitater med skrivefeil eller generelt setter informantene i et dårlig lys. I vår oppgave har vi ved presentering av funn derfor sett det som viktig å vise ydmykhet, ved å være selvkritiske til hvordan vi presenterer vår empiri. Kvale og Brinkmann (2015, s. 213 - 214) poengterer at man ikke skal handle uetisk overfor informantene.

Fangen (2004, s. 208) referert i Bergsland og Jæger (2014, s. 82) understreker viktigheten av å være selvkritisk når det kommer til analyse og tolkning av funn, fordi det ofte er vanskelig å skille informantenes utsagn og våre egne tolkninger. Vi må være bevisst over at former for tolkning vil forekomme og samtidig forsøke å minimere våre meninger i så stor grad som mulig. Leseren vil altså ikke kunne se svarene fra intervjuene i sin fullstendige form, men fra vårt tolkede perspektiv. Hvordan vi videre drøfter funnene vil i stor grad preges av vår

tolkning. Både gjennom hva som blir fremhevet i oppgaven og hvilken teori vi tar i bruk i drøftingen.

Vi kan ikke generalisere alle barnehagelæreres meninger basert på svarene fra tre informanter. Bergsland og Jæger (2014, s. 80) mener at målet i en kvalitativ studie bør være å gi utfyllende beskrivelser av tema, fremfor å generalisere svarene man får. Vi må også være klar over at det er umulig å være fullstendig objektiv ved presentasjon av funnene.

4.0. Empiri

Dette kapittelet tar for seg resultatene av forskningsintervjuene, for å kunne se nærmere på vår problemstilling: “Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?”. Vi har valgt å sortere resultatene etter de svarene vi mener kommer tydelig frem av intervjuene. Gjennom presentasjonen av empirien blir informantene omtalt som både “informanter” og “barnehagelærere”. Det første vi skal se på er at sosiale forskjeller er ulike forutsetninger i menneskers liv. Deretter presenteres resultatet om hvordan økonomiske tiltak kan gi barn like muligheter. Videre rettes fokuset mot hvordan holdningsarbeid utvider synet på barn, mangfold og voksenrollen. Avslutningsvis presenteres resultatet som viser at godt foreldresamarbeid og samarbeid med andre instanser er viktig i arbeidet med sosial utjevning i barnehagen.

4.1. Sosiale forskjeller er ulike forutsetninger i menneskers liv

De tre barnehagelærerne forbinder ordet “sosiale forskjeller” med de ulike forutsetningene en person har i sitt liv. Barnas forutsetninger kobler de til de foresattes forutsetninger. De nevner ressurser som økonomi, helse, sosialt nettverk, utdanning, kunnskap, kultur og verdier. At sosiale forskjeller forekommer i barnehagen er det også stor enighet om blant informantene, og de viser alle til ulike eksempler på hvordan dette kan komme til syne.

Barnehagelærer A og C forteller om erfaringer knyttet til lekedager i barnehagen, hvor barn kunne ta med seg leker hjemmefra. Deres opplevelse var at lekedagen bidro til kjøpepress mot foresatte som ikke hadde god råd.

For det var faktisk ikke alle barn som hadde leker hjemme, og hva skaper vi som voksne da. Jo, et kjøpepress mot foreldre. I tillegg til at vi satte de barna som aldri kunne ta med leker i en vanskelig situasjon. Og igjen påvirket dette i barnegruppen i forhold til hvilken status barna hadde. (Barnehagelærer C).

Barnehagelærer B forteller også om erfaringer knyttet til sosiale forskjeller i barnehagen. Blant annet nevner hun at barnas utvikling i noen tilfeller kan bli påvirket, og at det er en mulighet for at dette skyldes foresattes varierende kunnskap eller overskudd. Hun forteller blant annet om barn som ikke har det godt hjemme, kan vise dette gjennom atferd som

skiller seg ut, for eksempel ved å isolere seg eller utagere. Barnehagelærer B svarer at “En merker det gjerne hvis en familie ikke er så ressurssterke og kanskje strever med økonomi, mangel på kunnskap og dårlig helse”. Videre sier barnehagelærer B at det psykiske miljøet kan få ringvirkninger for det sosiale samspillet i barnehagen ved for eksempel “barnets lekeferdigheter, språkutvikling, trivsel, trygghet mm.”.

Barnehagelærer A forteller også om at sosiale forskjeller kan komme til syne gjennom barnas ulike kulturer.

Det kommer til syne i matveien, både gjennom spiseregler og hva barna er vant med. Det er ikke alle som er vant med å spise skiver, og dette kan være utfordrende både for oss og barnet selv. Jeg har opplevd at noen barn griser voldsomt (etter min standard) når de spiser, og så viser det seg at de spiser alltid med hendene hjemme. (Barnehagelærer A).

Barnehagelærer A har også opplevd at noen barn ikke får delta på enkelte aktiviteter i barnehagen, fordi dette er noe de ikke får lov til hjemme. Dette gjelder for eksempel at noen barn ikke får lov til å være lett-kledde om sommeren og leke i vannsprederen, eller andre aktiviteter knyttet til høytider. Hun sier at barna sliter med å forstå dette, siden de fleste andre barna får lov.

Et av spørsmålene informantene ble stilt var om sosiale forskjeller hadde innvirkning på enkeltbarnets deltakelse i fellesskapet. Barnehagelærer A og B opplever ikke at sosiale forskjeller påvirker barnegruppen i stor grad, kun i enkelte tilfeller. Barnehagelærer B forteller at hun sjeldent har opplevd barn som har reagert på sosiale forskjeller i fellesskapet når de er i barnehagealder. Barnehagelærer B mener det er lite misunnelse knyttet til for eksempel mangel på utstyr, leker og opplevelser; “Enkelte ganger kan en høre kommentarer om hvilke klær de har og annet, men dette har ikke nødvendigvis sammenheng med at familier har dårlig økonomi”. Barnehagelærer B legger også frem muligheten av at noen kanskje reflekterer tilbake til barnehagealder når de blir eldre, og tenker tilbake på at de var forskjellige og at de var annerledes. Derfor er det ifølge barnehagelærer B “Viktig at vi tilrettelegger for at barna ikke opplever de store forskjellene i barnehagen”.

Barnehagelærer C mener at foresattes økonomiske forutsetninger har en innvirkning på enkeltbarnets deltakelse i barnegruppen. Særlig kobler hun dette til kjøpepress foresatte kan

oppleve. Hun påpeker at sosiale forskjeller kan komme tydeligere til syne hos enkeltbarn som skiller seg ut fra resten av barnegruppen. Barnehagelærer C viser til at om for eksempel to barn er “dårligere stilt enn de 40 andre” vil det bli mer synlig i en barnegruppe der en større andel også møter de samme utfordringene; “Så sånn sett kan det bli mer synlig og enda sårere for barnet når man er en av få.” Videre forteller barnehagelærer C at det ikke nødvendigvis er de sosiale forskjellene som har innvirkning på enkeltbarn og deres deltakelse i fellesskapet, men at det også er en mulighet. Hun sier at hvilket syn barnet har på seg selv kan avhenge av familiens økonomi og sosiale ressurser. Dersom barnet ikke har det bra, eller har liten tro på seg selv, kan dette påvirke barnets deltakelse i fellesskapet.

4.2. Økonomiske tiltak gir barna likere muligheter

Både informant A og C forteller at de noen ganger i året har lekedager som er meget populære, hvor barna har mulighet til å ta med seg leker hjemmefra. Videre sier barnehagelærer A at utenom dette ønsker de ikke at barna har med seg leker, fordi de barna som ikke har noen leker kan føle seg utenfor og foresatte kan oppleve kjøpepress. Dette forteller også barnehagelærer C om, og at de i hennes barnehage har valgt å avskaffe lekedager helt grunnet økt kjøpepress mot foresatte. Barnehagelærer A nevner også at barnehagen har kjøpt inn en del klær som de låner ut. Dette har de gjort for at ingen skal holdes utenfor fordi de mangler utstyr. De har også et samarbeid med biblioteket om et prosjekt, som går ut på at foresatte har mulighet til å få låne bøker fra biblioteket med seg hjem via barnehagen, uten strenge krav om tilbakelevering. Foresatte har da mulighet til å låne bøker på forskjellige språk. Barnehagelærer B fortalte at de har kakefri bursdag, som et tiltak mot kjøpepress. Videre forteller B at å legge til rette for ulike opplevelser som for eksempel å gå på skøyter, teater, konserter, fornøylesparker, byturer, museum og svømming, kan være med på å utjevne forskjellene når det kommer til barns opplevelser.

4.3. Holdningsarbeid med fokus på barn, mangfold og voksenrollen

Noe som ble nevnt flere ganger av informantene, er personalets kontinuerlige holdningsarbeid for å utjevne forskjeller. Barnehagelærer A nevner at de arbeider med holdningsarbeid i personalgruppen, hvor de er opptatte av at personalet ikke skal generalisere foresatte og barn, men se på dem som individer.

Man merker jo godt at noen barn «har alt», mens andre mangler mye rent materialistisk. Dette merker jo også barna, og man kan jo se tendenser tidlig til at noen kan føle seg utenfor eller bli utestengt på grunnlag av dette dersom man ikke jobber for at det ikke skal skje og er bevisste på vårt ansvar. (Barnehagelærer A).

Barnehagelærer B sier at de kontinuerlig arbeider med holdningsarbeid relatert til personalets syn på barn, mangfold og hvordan personalet kan være de beste voksne for barna. Barn kan legge merke til sosiale forskjeller dersom personalet bemerker eller er opptatt av det, og at det derfor er viktig at personalet ikke skal spre dårlige holdninger på det området, forteller barnehagelærer B. Hun viser til et eksempel hvor hun bevisst ikke spør barna om hvor de har tilbrakt sommerferien sin, men heller fokuserer på hva de gjorde da de hadde fri fra barnehagen. Hun legger til at hun aldri stiller slike spørsmål i store forsamlinger eller samlingsstunder, dette med tanke på at noen barn kan synes det er vanskelig i enkelte tilfeller. Barnehagelærer C mener at man ikke bør fokusere for mye på de materielle tingene og hvem som har hva, men istedenfor å fokusere på hvem man er som person.

Barnehagelærer C er opptatt av å “Trekke frem positive egenskaper med barn og voksne på avdelingen”, for å utjevne sosiale forskjeller.

4.4. Godt foreldresamarbeid og samarbeid med ulike instanser er viktig for sosial utjevning

Da vi spurte om hvilke samarbeidsinstanser barnehagen hadde, var alle informantene opptatt av viktigheten av foreldresamarbeid i deres arbeid for å utjevne sosiale forskjeller i barnehagen. Spesielt med tanke på hvilken måte de møter foresatte på, og hvordan de på best mulig måte kan tilrettelegge for både barna og foresatte dersom det forekommer økonomiske eller andre typer utfordringer. Barnehagelærer B påpeker at “foreldre er viktige samarbeidspartnere og må bli møtt med det de trenger av støtte, forståelse, tillit og åpenhet. Her kan vi gi støtte og gode råd eller få informasjon som kommer barna til gode.” Barnehagelærer C peker på samarbeid med FAU (foreldrerådets arbeidsutvalg) i arbeidet for å utjevne sosiale forskjeller. Her kan de foresatte legge til rette for at arrangementer kan være gratis slik at flere får mulighet for å delta, samt at foresatte kan spleise/gå sammen om en felles gave til et bursdagsbarn. Slik minsker de kjøpepresset foresatte kan oppleve.

Det kom frem under intervjuet at oppstartssamtale med foresatte til barn som skal starte i barnehagen, har en forebyggende funksjon. Barnehagelærer C forteller at barnehagen skal arbeide i tråd med rammeplanen, ved at barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon for å oppdage og forebygge de forskjellene som eventuelt dukker opp. Hun forteller videre at hun under oppstartssamtaler stiller spørsmål til foresatte om deres familieforhold, sosiale nettverk og kultur. På den måten kan det være mulig å oppdage sosiale forskjeller. Informantene mener at sosiale forskjeller kan handle om ulik kultur, alder på foresatte, omgangskrets eller mangel på omgangskrets. Informantene peker videre på økonomi som en utfordring hos foreldregruppen.

Mange foreldre hadde problemer med å betale barnehageregningen, så det ble ekstra oppfølging og samtaler med disse foreldrene. Store deler av familien hadde også lite eller ingen nettverk, det utgjorde en forskjell med tanke på hva barna fikk være med på, i tillegg til dårlig økonomi. (Barnehagelærer C).

Barnehagelærer A forteller at det er viktig å prøve å skape en god relasjon og kjennskap til familien i oppstartsperioden, og peker på at personalet da kan observere hvordan foresatte og barn samhandler. Barnehagelærer C forteller om viktigheten av god kontakt med hjemmet for å klare å skape en trygg relasjon mellom hjemmet og barnehagen. Hun forklarer at på den måten kan terskelen om å be barnehagen om hjelp dersom det oppstår problemer være liten. Barnehagelærer C sier videre at "Når man skal jobbe med å utjevne forskjeller i gruppen er det viktig at vi har et godt samarbeid og at alle spiller på samme lag". Hun forteller at en måte til å utjevne forskjeller på kan være å ikke ha fokus på det materielle som for eksempel klær eller utstyr, men heller ha fokus på hvem man er som person og heller trekke frem positive egenskaper til både barn og voksne.

Barnehagelærer A nevner videre at de samarbeider med helsestasjonen, og at helsestasjonen ofte kontakter barnehagen for opplysninger om enkelte barn, for eksempel dersom det er ting foresatte ikke opplyser dem om. Barnehagelærer A påpeker at foresatte må samtykke til at helsestasjonen kan kontakte barnehagen for denne informasjonen. Videre forteller hun at barnehagen også har samarbeid med PPS (pedagogisk-psykologisk senter) og barnevernet. Dette samarbeidet nevner hun at de har på generelt grunnlag, og ikke spesielt i sammenheng med sosial utjevning. Barnehagelærer B nevner at hun har hatt samtaler med helsestasjonen og PPT (pedagogisk-psykologisk tjeneste) angående å finne

tiltak for å utjevne sosiale forskjeller. Hun presiserer at dette har vært sjeldent og legger til at dette er noe hun muligens kunne ha gjort oftere. Hun forteller også at de finner tiltak som for eksempel oppfølging i lek og aktiviteter, dersom de opplever at et enkeltbarn blir påvirket av sosiale forskjeller. Videre forteller hun at barnevernet har gitt kurs og hjelp til foresatte som har hatt behov for nødvendig støtte, i hennes barnehage. Barnehagelærer C nevner at de har samarbeid med helsestasjonen, PPT, FAU, lavterskelteam og barnevernet, men at det hovedsakelig er helsestasjonen de samarbeider med, og de andre i enkelte/spesielle tilfeller.

5.0. Drøfting

I dette kapitlet vil vi drøfte vår problemstilling: “Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?”. Vi vil drøfte problemstillingen ut fra empirien og fra forskning og teori som er gjort på området. Med utgangspunkt i resultatene fra intervjuene har vi valgt å drøfte barnehagelærernes oppfatning og erfaringer med sosiale forskjeller, økonomiske tiltak som gir barna likere muligheter, holdningsarbeid, foreldresamarbeid og samarbeidsinstanser. Avslutningsvis i dette kapitlet vil vi se nærmere på barneperspektivet, som er et tydelig hovedmønster i det som kommer frem av empirien.

5.1. Sosiale forskjeller er ulike forutsetninger i menneskers liv

Informantenes forståelse av begrepet sosiale forskjeller knytter seg tett opp til definisjonen av sosioøkonomisk status, som omhandler de foresattes “økonomi, utdanning og inntekt” (Larsen & Slåtten, 2015, s. 75). I tillegg trekker informantene frem at sosiale forskjeller omhandler tilgang til sosiale nettverk og kulturelle preferanser. Når informantene videre snakker om sine erfaringer med sosiale forskjeller, dreier dette seg i hovedsak om menneskers ulike tilgang til økonomisk og materiell kapital. Denne forståelsen samsvarer med Skirbekk (2015) sin definisjon av en av sidene ved begrepet; “Økonomisk ulikhet er en form for, og bidragsyter til, sosial ulikhet”. Informantenes erfaringer dreier seg altså i mindre grad om barns ulike forutsetninger med tanke på for eksempel deltakelse i lek og sosial kompetanse. Disse sidene av begrepet ble nevnt, men dette legger informantene samlet sett mindre vekt på.

I følge Bronfenbrenner (gjengitt i Gunnestad, 2014, s. 53-56; Imsen, 1991, s. 287-290) bør en se på hvordan alle de fire nivåene i den utviklingsøkologiske modellen kan ha innvirkning på barnets liv. Samtidig som at økonomien kan ha direkte eller indirekte innvirkning på barnet, som for eksempel om barnet har leker på lekedager eller utstyr i barnehagen, undrer vi oss over hvorfor fokuset på de andre aspektene ved sosiale forskjeller ikke blir belyst i samme grad. Ifølge Bourdieu referert i Wilken (2008, s. 39) er økonomisk kapital bare en side av en persons samlede kapital, hvor han bruker begreper som blant annet kulturell kapital, sosial kapital og symbolsk kapital. Disse formene for kapital omhandler blant annet en persons

holdninger, verdier og sosiale nettverk. Vi antar at den materielle kapitalen lettere kommer til syne og at det derfor er denne som blir fanget opp av barnehagelærerne.

Informant B mener at barns utvikling på ulike områder kan bli påvirket av sosiale forskjeller, som blant annet barnets lekeferdigheter, språkutvikling, trivsel og trygghet. Hun sier at dette kan skyldes forhold som foresattes manglende kunnskap, dårlig økonomi eller dårlig helse. Dette mener hun påvirker det psykiske miljøet til barnet som også påvirker det sosiale samspillet. Når barnehagelærer B trekker koblinger mellom barnets utvikling og sosiale forskjeller kan vi tolke det som at hun ser enkeltbarn gjennom et sosiokulturelt perspektiv, som innebærer "å se at menneskers utvikling preges av overpersonlige samfunnsforhold" (Gullestad, 2012 referert i Sand, 2008, s. 40). I tillegg kan vi se svaret i sammenheng med Bourdieu sin teori om utviklingen av habitus, hvor barn utvikler disposisjoner å forstå omverden gjennom (Wilken, 2008, s. 35-38). Dette påvirkes av det sosiale miljøet rundt barnet, og i denne ubevisste læringsprosessen forstår barnet blant annet hva det kan og ikke kan få til. Barnets habitus påvirker igjen mulighetene for å tilegne seg relevant kapital, som i dette tilfellet kan være språk- og lekekompetanse.

5.2. Økonomiske tiltak gir barna likere muligheter

Informantene viste til flere ulike tiltak de har brukt som bidrag til sosial utjevning i barnehagen. Avskaffelse av lekedag i barnehagen og kakefri bursdag ble begrunnet med at barnehagen ikke ville skape kjøpepress mot foresatte. Videre nevner informantene ulike tiltak som skal være uten kostnader for foresatte, som låning av klær og bøker. Det blir også nevnt kostnadsfrie tiltak for å legge til rette for ulike opplevelser for barna, slik som å gå på teater.

Tilbudet om låning av bøker kan sees i sammenheng med det som kommer frem av forskningen til Dearing, Zachrisson og Mykletun (2011), hvor de hevder at barn som lever i relativ fattigdom gjør det dårligere på skolen på grunn av manglende støtte og tilgang til bøker hjemme. Vi kan også se tiltaket om låning av bøker i sammenheng med Bourdieus (Wilken, 2008, s. 35-39) teori om habitus og kapital. Det å bli lest for eller å selv lese bøker, vil øve opp språk- og leseferdigheter og derfor gi økt kulturell kapital, altså legitim kunnskap og kompetanse. Samtidig vil det å bli lest for være sosiale og kulturelle erfaringer barna gjør seg, og dette blir derfor en del av de varige disposisjonene i habitus. Vi har selv opplevd

gjennom praksisperioder at ulike barnehager vi har vært i har tilbudt lånebøker, særlig til barnefamilier med ulik kulturell og språklig bakgrunn. På den måten fikk både barn og foresatte blant annet mulighet til å lære seg norsk. I etterkant forstår vi nå at barnehagene har dette tilbudet for å minske forskjeller.

Låneklær er også et tiltak som har større rekkevidde enn bare å lette presset på foresattes økonomi, da låneklær sikrer at alle barn kan delta i de samme uteaktivitetene. I praksis har vi sett flere barnehager som har hatt fokus på tilgang til låneklær. Dette er klær som enten har blitt glemt igjen eller som har blitt donert til barnehagen. Sosiale og kulturelle erfaringer barnet tilegner seg i lek vil gjøre varige endringer i habitus, som igjen kommer til uttrykk gjennom barnets handlinger og væremåte (Wilken, 2008, s. 35-38). I tillegg vil tilegnelsen av kulturell kapital kunne veksles inn i annen kapital (Wilken, 2008, s. 39). Den kan gi status og makt i gruppen, ved at de voksne og de andre barna tillegger dette verdi. På samme måte som låning av klær og bøker kan gi økt kulturell kapital, vil også kulturelle opplevelser som å dra på teater øke den kulturelle kapitalen, og på den måten være sosialt utjevne. I barnehagen får barna muligheter til å delta på slike ting som de kanskje ikke ellers ville fått.

Vi mener at barnehagelærerne nevner gode og viktige tiltak som de har erfaring med, og som vil bidra til å utjevne sosiale forskjeller i barnehagen. Samtidig er det i hovedsak tiltak som retter seg mot det økonomiske som kommer frem. Vi ser likevel at tiltakene også kan bidra til sosial utjevning på andre områder enn å minske de materielle forskjellene. Dersom vi hadde gjennomført intervjuene muntlig kunne vi ha stilt oppfølgingsspørsmål, og sannsynligvis ville informantene selv påpekt at tiltakene de nevner er sosialt utjevne på flere områder.

5.3. Holdningsarbeid med fokus på barn, mangfold og voksenrollen

Informantene snakker om at holdningsarbeid er et viktig tiltak for å utjevne sosiale forskjeller i barnehagen. Informantene er her opptatt av hvordan personalet i barnehagen skal være bevisst over hvordan de handler i møte med barn og foresatte, og å se både barn og foresatte som individer. Dette kan sees i sammenheng med det Bourdieu (referert i Wilken, 2008, s. 68-69) kaller symbolsk vold, hvor han argumenterer for at de voksne i utdanningsinstitusjonene møter ulike barn på ulike måter. Han mener at egenskaper ved enkelte barn blir fremhevet og "opphøyet", mens egenskaper ved andre barn blir ignorert.

Dette handler om at visse former for kapital tillegges mer vekt. Slik sett er holdningsarbeidet i personalet svært viktig, og vi mener at det kan skape økt bevissthet om og mer kritisk vurdering av hvordan de møter alle barn, og hvilke egenskaper som blir belønnet og fremhevet. Vi tror at disse ubevisste handlingsmønstrene kan endres ved kritisk og etisk refleksjon over egen rolle og egne handlinger.

Etisk refleksjon er et verktøy for å kunne undersøke sine egne verdier og holdninger, noe som Tholin belyser (2015, s. 57 og 59). En hektisk barnehagehverdag fører til at barnehagelærere og resten av personalet, sjeldent har tid til å reflektere over sine handlinger i en konkret situasjon som utspiller seg. Dette er noe vi selv har kjennskap til gjennom våre praksisperioder, særlig når vi har reflektert i etterkant av en hendelse om vi handlet riktig eller burde handlet annerledes.

En av oss har et opplevd praksiseksempel knyttet til dette; om en tre år gammel gutt som ofte var utagerende og hadde manglende sosial kompetanse. Hver gang han ble frustrert over å ikke klare å uttrykke seg, ble han fysisk utagerende mot andre barn. Mange av barna var redde for gutten, noe som medførte at han ofte ble utestengt fra god lek. Det var tydelig at det handlet om noe mer enn at gutten bare var ute etter trøbbel. Gutten viste at han ble lei seg og visste at han handlet galt i situasjonene. Det mest oppsiktsvekkende var at gutten ofte ikke fikk noe trøst, det var bare "ofrene" som ble trøstet. Det ble også observert flere ganger at ansatte og foresatte stemplet ham som "syndebukk" og "problembarn". Gutten var den første som ble beskyldt dersom et annet barn gråt eller hadde vondt. Det var urovekkende å observere personalet og foresatte sine holdninger til denne gutten. Her ser vi viktigheten av at hver enkelt barnehagelærer, og personell for øvrig, skal være bevisste rundt sitt etiske ståsted og på sine holdninger til barn, noe Tholin understreker (2015, s. 60). Dette tenker vi er særlig viktig når det gjelder å utjevne sosiale forskjeller.

Sett i sammenheng med det Bourdieu referert i Wilken (2008, s. 68-69) kaller symbolsk vold, kan vi si at dersom man ikke arbeider med disse holdningene i barnehagen, risikerer man å ubevisst bidra til å forsterke de sosiale forskjellene, heller enn å utjevne dem. En kan forstå at miljøer rundt barn vil ha påvirkningskraft, slik Bronfenbrenner (gjengitt i Gunnestad, 2014, s. 53-56; Imsen, 1991, s. 287-290) mener. Vi kan se dette i sammenheng med informantenes arbeid med holdninger i personalet. Holdningsarbeid i personalet kan bidra til at de er opptatt av å se hvert enkelt barn, og dette kan videre bidra til barnets trivsel i barnehagen.

Det er viktig å være bevisst på sine holdninger, kunne sette ord på dem og være åpen for å endre dem. Om barnehagelærerne derimot ikke er opptatt av å arbeide med holdningsarbeid kan det påvirke barnet i negativ forstand. Noen holdninger kan være så inngrodde og motstandsdyktige mot endring at de nesten ikke lar seg endre, understreker Hauge og Skogen (2012, s. 106).

Barnehagen er ifølge Bronfenbrenner (gjengitt i Gunnestad, 2014, s. 53-56; Imsen, 1991, s. 287-290) på mikronivå for barnet, mens hvordan barnehagen arbeider når barnet ikke er tilstede, for eksempel ved personalmøter, er på eksonivå. Barnehagens arbeid påvirkes av politiske beslutninger på makronivå, for eksempel gjennom rammeplan for barnehagen (2017). En kan se rammeplan for barnehagen (2017) og barnehagelærernes fokus på barnet som individ, som en viktig påvirkningsfaktor for barnets utvikling.

Informantene kommer med eksempler som ikke kun knyttes opp mot økonomiske forskjeller, men gjennom å se barnet viser de til flere ulike sosiale forskjeller. Når for eksempel barnehagelærer A sier at sosiale forskjeller kommer til syne gjennom hva og hvordan man spiser, kan vi tolke det som at holdningsarbeidet også kan handle om mangfold av kultur og religioner.

Fokuset på holdningsarbeid tolker vi som at informantene ønsker å se hvert enkelt barn og foresatt som individer. Vi får inntrykk av at informantene er opptatte av barnet her og nå, fremfor et fremtidsrettet fokus. De ser barna som human being, framfor human becoming. Informant B nevnte muligheten for at noen reflekterte over sosiale forskjeller i voksen alder. Vi kan også tolke hennes svar som at hun ikke trodde at barna reflekterte over grunnen til hvordan ting er i hverdagen, men at de gjerne tenker over forskjellene i seg selv. Likevel mener vi at informantene totalt sett ser sosial utjevning som spesielt viktig for barns trivsel her og nå, og er mindre opptatt av tiltak som skal virke sosialt utjevne på lang sikt eller i voksen alder.

Vi ser fordeler og ulemper ved at barnehagen har et ansvar for at barndommens egenverdi synliggjøres og verdsettes. Dette er nedfelt i forskrift om rammeplan for barnehagen (2017, s. 8). Kanskje skolen ville hatt et annet fokus hvor de muligens arbeidet med sosial utjevning i et mer fremtidsrettet fokus.

5.4. Godt foreldresamarbeid og samarbeid med ulike instanser er viktig for sosial utjevning

Informantene mener at de foresatte er en av de viktigste samarbeidspartnere for barnehagen, og de må bli møtt med støtte, forståelse, tillit og åpenhet. Dette tyder på at informantene anerkjenner verdien av å spille på lag med foresatte for å sikre et godt samarbeid mellom hjemmet og barnehagen. At informantene har stort fokus på foreldresamarbeid i arbeidet med sosial utjevning, viser at de vektlegger barnehageloven (2005) og rammeplan for barnehagen (2017) sine føringer for foreldresamarbeid, likeverd og sosial utjevning. Gjennom samarbeid med hjemmet kan barnehagen gi foresatte gode råd og få informasjon som kommer barna til gode.

Det er tydelig at informantene ser nytten av å anvende oppstartssamtaler som tiltak for å innhente informasjon om foresattes sosiale, kulturelle, økonomiske og utdanningsmessige bakgrunn. Slik kan det være mulig å oppdage sosiale forskjeller innad i barnets familie, mener informant C. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2020) snakker om at fattigdom har negative konsekvenser for deltakelse, og dersom foresatte mangler økonomiske og/eller sosiale ressurser, og slik kan det bli vanskelig for dem å delta i fellesskapet. Sett i lys av dette kan det da føre til uheldige konsekvenser for barn og foresatte i her-og-nå situasjonen knyttet til psykisk helse og livsmestring, men også i et fremtidsperspektiv.

Å delta i et utjevnet og likeverdig fellesskap vil redusere risiko for sosiale og psykiske problemer. Drugli og Lekhal (2018, s. 91) understreker at negative faktorer i barns oppvekstmiljø bidrar til økt risiko for deres videre utvikling. Videre belyses det blant annet at foresatte som har økonomiske utfordringer i sammenheng med jobb eller utdanning, vil påvirke barnet med sine vansker i større eller mindre grad. Informantene forteller at det er spesielt viktig å tilrettelegge for barn dersom det er utfordringer knyttet til økonomi eller andre utfordringer i familien. Vi kan se dette i sammenheng med Glaser (2018, s. 28) som understreker at foreldrekonflikter berører barn, men også voksne og ansatte i barnehagen. Hun belyser viktigheten av at barnehagen bør være støttende for familier i slike situasjoner. Det fenomenologiske perspektivet som Bronfenbrenner referert i Gunnestad (2014, s. 53-56) og Imsen (1991, s. 287-290) er opptatt av er sentralt her. Hvordan barnet opplever relasjonen mellom hjem og barnehage kan ha stor betydning.

Når informant A peker på at gode relasjoner mellom hjem og barnehagen er viktig, kan vi se i lys av Bronfenbrenners mesonivå referert i Gunnestad (2014, s. 53-56) og Imsen (1991, s. 287-290) hvor relasjonen mellom mikromiljøer er i fokus. Ettersom hjemmet og barnehagen er de to mikromiljøene barnet oppholder seg mest i vil mesonivået kunne ha stor påvirkning på barnet. Informantene viser til at om de foresatte føler seg trygge og opplever å bli sett av personalet i barnehagen, vil de sannsynligvis dele sine problemer og utfordringer. Dette kan sees i sammenheng med barns helhetlige utvikling, som igjen kan knyttes til foresattes tillit til barnehagen. Vi har selv erfart at personalet lettere har forståelse for barnet om foresatte informerer om hvordan barnet har det hjemme. Dette samsvarer med forskning av Clarke-Stewart og Allhusen (2005) gjengitt i Glaser (2018, s. 20), som peker på at om man involverer foresatte har det stor innvirkning på barns generelle utvikling.

I en praksisperiode erfarte en av oss viktigheten av å møte foresatte på en anerkjennende og likeverdig måte. Barnehagelæreren var særlig bevisst på å sette av tid til foresatte som ikke hadde norsk som førstespråk. Hun fortalte at mange ser det som utfordrende å sette av tid til å informere slike foresatte om hva barnet har gjort og opplevd i barnehagen. Å ikke inkludere foresatte, uansett kulturell bakgrunn og språkkunnskaper, mener vi forsterker ulikheter og bidrar til å ekskludere enkelte foresatte fra å delta i barnehagens fellesskap. Vi tenker det kan være nyttig å bruke tolk i slike situasjoner, der foresatte ikke kan engelsk. Erfaringen sees i sammenheng med at informantene understreket viktigheten av hvordan foresatte blir møtt av personalet. Vi kan se dette i lys av Glaser (2018, s. 25) som viser til at foresatte har rett til å oppleve at deres stemme og meninger blir tatt på alvor, og at de får medvirke i fellesskapet. Foresattes rett til å medvirke i barnehagens virksomhet er forankret i barnehageloven (2005, §4).

I tillegg til foreldresamarbeid nevnte også informantene at de samarbeidet med ulike instanser, som blant annet helsestasjonen, barnevernet og PPT. Et samarbeid med ulike instanser er sentralt i arbeidet med å fremme barns beste. Vi kan se viktigheten av samarbeid mellom institusjoner, foresatte og hjelpeapparater i sammenheng med barnekonvensjonen, hvor alle deler ansvar om å sikre barns rettigheter. Barnevernet skal garantere for at alle barn opplever omsorg, trygghet og utviklingsmuligheter. Det kan sees i lys av barnevernloven (2005) som oppfordrer til samarbeid mellom forskjellige offentlige instanser, hvor blant annet barnehagen er et godt eksempel på et slikt samarbeid (Aarre &

Blom, 2012, s. 197). Samarbeid med ulike instanser er også viktig for tidlig intervensjon, som i seg selv er et forebyggende tiltak for å forhindre negativ utvikling. Som Bratterud og Emilsen (2013, s. 89) hevder, er barnehagen i en særegen posisjon til å arbeide med tidlig intervensjon, og da særlig ved å legge til rette for barn og foresatte som sliter.

5.5. Å se verden med barns øyne

Informant B forteller at hun svært sjeldent har opplevd at barn i barnehagealder har reagert på sosiale forskjeller i fellesskapet. Hun opplever ikke at det er mye misunnelse blant barna knyttet til blant annet mangel av utstyr, leker og opplevelser. Barnehagelærer A mener også sosiale forskjeller ikke påvirker barnegruppen i stor grad. I lys av våre egne erfaringer i praksis undrer vi oss over om det er slik at barn som regel ikke reagerer på sosiale forskjeller.

Våre opplevelser fra praksis har gitt oss inntrykket av at barn blir påvirket av sosiale forskjeller i barnehagen, og muligens opplever å bli inkludert eller ekskludert grunnet dem. Blant annet har vi lagt merke til hvordan klær med kommersielt innhold, slik som karakterer fra filmer eller spill, blir tatt med inn i leken til barna. Vi har selv opplevd at barn som ikke har kjennskap til de ulike karakterene eller som ikke har klær og annet kommersielt utstyr, har blitt utestengt fra leken. At barna bruker klær som maktmiddel kan vi se ut i fra Bourdieus teori gjengitt i Wilken (2008, s. 39) om hvordan det å ha relevant materiell kapital gir barnet makt og status i gruppen, fordi den kan veksles inn i symbolsk kapital. Når barns samspill påvirkes av materiell kapital, undrer vi oss over om barn reflekterer over disse forskjellene.

Forskningsartikkelen til Sibley, Dearing, Toppelberg, Mykletun og Zachrisson (2015) peker på at mangel på muligheter for deltakelse i samfunnet kan være mer utfordrende enn å dekke primære grunnleggende behov. Dette kan forstås slik at om man først faller utenfor grunnet økonomiske og/eller sosiale ressurser, er det vanskelig å kunne delta i samfunnets fellesskap på like vilkår som mer velstående jevnaldrende.

Barnehagelærer B forteller at "Enkelte ganger kan en høre kommentarer om hvilke klær de har og annet, men dette har ikke nødvendigvis sammenheng med at familier har dårlig økonomi". Som barnehagelærer B påpeker kan vi ikke være sikre på at det er økonomiske årsaker til for eksempel kommentarer om klær. Sosiale forskjeller omhandler også ulike interesser og erfaringer. Slik som barnehagelærer A peker på kan sosiale forskjeller komme

til syne i matveien grunnet ulike kulturelle erfaringer barna har. Om barn føler seg utenfor fellesskapet grunnet mangel på felles referanser kan man se nærmere på om dette kan skyldes sosiale forskjeller.

Vi kan ikke være sikre på hva barn tenker, da en voksen aldri kan ta barnets perspektiv fullt ut. Ifølge Løkken og Sjøbstad (2013, s. 20) er det bare barna selv som vet hvordan de har det, og understreker viktigheten av å se verden med barns øyne. Som voksen i arbeid med barn må man prøve å danne seg både en helhetlig og allsidig forståelse av det som skjer, da ved å anvende barneperspektiv. Barneperspektivet kan forstås som et komplekst perspektiv, hvor det ikke bare er snakk om ett perspektiv, men flere. Hva som blir oppfattet er avhengig av hvem som ser. Når de tre informantene viser til hvordan de ønsker å møte barna både likeverdig og uten fordommer, tolker vi det som en måte å prøve å se hvert enkelt barn og deres behov.

Sett i lys av at informantene i stor grad fokuserer på den økonomiske utjevningen av sosiale forskjeller, mener vi det er legitimt å stille spørsmål ved om både rammeplan for barnehagen (2017) og barnehagelærerutdanningen bidrar til en mer helhetlig forståelse av arbeidet med sosial utjevning i barnehagen. Som vi har sett i rammeplan for barnehagen (2017) er det føringer om at barnehagen skal arbeide med å utjevne sosiale forskjeller, samtidig sier den lite om hvordan barnehagelærerne skal arbeide med dette. Derfor undrer vi oss over om føringene fra rammeplan for barnehagen (2017) burde vært mer konkret og i større grad gitt føringer for dette arbeidet. Gir utdanningen studentene god nok kunnskap om dette temaet, og forbereder utdanningen studentene i tilstrekkelig grad til å arbeide med sosial utjevning i barnehagen? Våre egne erfaringer fra utdanningen og fra praksis tilsier at sosial utjevning ikke får tilstrekkelig oppmerksomhet. Dette kan føre til ulik praksis i ulike barnehager, og derfor mener vi at dette temaet burde være en tydeligere del av utdanningen. Arbeidet med sosial utjevning betyr mye for blant annet barns trivsel og helhetlige utvikling.

6.0. Oppsummering og konklusjon

Vi har i denne oppgaven forsøkt å gjøre funn som kan bidra til å besvare problemstillingen: "Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?" Først skal vi se på en oppsummering over hva vi har vært innom i oppgaven, før vi deretter ser på funn og konklusjon. Avslutningsvis vil vi foreslå hva man kan forske på videre.

6.1. Oppsummering

Vi begynte oppgaven med å redegjøre for relevant teori vi ønsket å anvende, hvor vi først så på barnehagen i et historisk perspektiv. Her så man hvordan barnehagen har ulike utgangspunkt fra barneasylene og Fröbel-barnehagene. Deretter så vi på definisjonen av fattigdom, sosial ulikhet og ulike diskurser om sosial utjevning, hvor vi blant annet så at barnefattigdommen i Norge har økt siden 2007. Videre så vi på nasjonale og internasjonale føringer for arbeidet med sosial utjevning i barnehagen, hvor man var innom rammeplan for barnehagen (2017), barnehageloven (2005), lov om barnevernstjenesten (2005), FNs barnekonvensjon og FNs bærekraftsmål. Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell ble så forklart, før vi gikk over til Bourdieus klasseseteori hvor man fikk et innblikk i begreper som habitus, agent, kapital og klasse, i tillegg til å se på modellen over det sosiale rom og symbolsk vold. Til slutt i teoridelen så vi på livsmestring, samarbeidsinstanser og foreldresamarbeid og holdningsarbeid i personalet.

I metodedelen ble det redegjort for kvalitativ metode, som også er vårt metodevalg, hvor målet er å få frem informasjon og kunnskap om virkeligheten og på hvilke måte dette kan analyseres. Deretter la vi frem vårt utvalg av informanter og vår gjennomføring av kvalitativt intervju, hvor vi har gjennomført kvalitative intervjuer med tre barnehagelærere. Det ble videre vist at grunnet utbruddet av COVID-19, ble planene om fysisk intervju omgjort til intervju via e-post med informantene. Videre la vi frem om forskningens kvalitet og valg av analyse, hvor vi viste hvordan vi har arbeidet med å analysere innhentet data fra intervjuene i et analyseskjema. I tillegg problematiserte vi metodekritikk og etiske hensyn, hvor vi blant annet viser til et skriv med godkjenning fra NSD.

I resultatdelen presenterte vi vår analyse av empiri basert på innhentet data fra intervju med informantene. Gjennom systematisk kategorisering samlet vi svarene i ulike kategorier.

Gjennom analyse av empiri fant vi informantenes forståelse av sosiale forskjeller som ulike forutsetninger i menneskers liv. Deretter fikk vi innblikk i ulike tiltak for å utjevne forskjeller, gjennom blant annet lånebøker, låneklær og gratis tilbud som demper kjøpepresset mot foresatte. I tillegg la vi frem holdningsarbeid, foreldresamarbeid og samarbeid med ulike instanser i arbeidet for å utjevne sosiale forskjeller.

6.2. Konklusjon

I oppgaven har vi gjort en rekke funn. Vi har blant annet sett at informantene legger mest merke til den økonomiske siden av sosiale forskjeller, selv om deres forståelse av begrepet var større enn som så. Her fant man at barns utvikling kan påvirkes av sosiale forskjeller, og at sosiale forskjeller i sosialt samspill, påvirker utviklingen av disposisjoner i habitus. I tillegg påvirkes utviklingen av habitus av barnas erfaringer og opplevelser, og her fant vi at tiltak som lånebøker og låneklær er viktige for at alle barn skal få de samme opplevelsene og erfaringene. Dette gir også økt kulturell kapital, som kan veksles inn i symbolsk kapital. Vi stiller spørsmål ved om barnehagelærerne ville snakket mer om andre typer tiltak, dersom vi hadde stilt oppfølgingsspørsmål rundt dette.

Man fant at barnehagelærerne hadde stort fokus på holdningsarbeid, og var spesielt opptatt av å se barn og foresatte som individer. Vi ble litt overrasket over dette funnet og deres fokus på barn som human being framfor human becoming. I forkant av intervjuene forventet vi å finne at tiltakene skulle være mer rettet mot fremtidige skoleprestasjoner enn det som kom frem. I tillegg fant man her viktigheten av holdningsarbeidet i barnehagen, og at anvendelse av verktøy som etisk refleksjon kan være med på å styrke både barnehagelærernes og personalets innsikt og holdninger knyttet til barn. Dersom barnehagen ikke arbeider med holdningsarbeidet og hvordan personalet møter barna og foresatte, fant vi at barnehagen i stedet kan bidra til å forsterke de sosiale forskjellene, heller enn å utjevne dem.

Videre fant man også at foreldresamarbeid og samarbeid med ulike instanser er essensielt. Dette er viktig fordi barnehagen på denne måten kan innhente nødvendig informasjon om barnets sosiale bakgrunn, og denne informasjonen er sentral for barnehagens arbeid med sosial utjevning. I tillegg fant vi viktigheten av å anvende oppstartssamtaler som et tiltak for å oppdage barnets sosiale bakgrunn, ved å innhente informasjon om foresattes sosiale,

kulturelle, økonomiske og utdanningsbakgrunn. Her fant man at barna kan bruke kunnskap om karakterer og populære filmer eller tv-program, i tillegg til klær som maktmiddel. Ulike leker eller andre ting som er populære i barnegruppen, gir barnet makt og status i gruppen ved at dette blir anerkjent av de andre barna som tillegger dette verdi i form av økt status. Det ble gjort funn om viktigheten av et inkluderende og sosialt miljø i barnehagen, fordi dette kan redusere negative konsekvenser på kort og lang sikt. Samtidig fant man at barns sosiale forskjeller kommer til syne gjennom spisevaner, ved barns ulike smakspreferanser. Viktigheten av å innta barneperspektivet er også et funn vi har gjort oss, da det bare er barna selv som vet hvordan de har det, og dette understreker viktigheten av å prøve å se verden med barns øyne.

En viktig konklusjon er dermed hvor lite fokus som rettes på hvordan man skal arbeide med sosiale forskjeller i barnehagen. Det ble nevnt i innledningen hvordan Angell (2010, s. 102) viser at det blir opp til hver enkelt barnehagelærer hvordan de ønsker å møte dette kravet fra rammeplan for barnehagen (2017) om å arbeide med sosial utjevning. Det er altså få konkrete retningslinjer for hvordan barnehagelæreren skal gjøre dette. Hvordan hver enkelt barnehagelærer tolker dette, og hvordan de arbeider blir derfor lite konsekvent og vil føre til ulike standarder i ulike barnehager. Dette kan i verste fall føre til å forsterke forskjeller heller enn å utjevne dem. Dette sees i sammenheng med hvordan utdanningsinstitusjoner utøver symbolsk vold. Sosial utjevning skal jo tross alt handle om å gi individer like muligheter, derfor er dette svært viktig etter vår mening.

Det er lite pensum om sosial utjevning i utdanningen, og vi mener temaet burde vektlegges mer slik at barnehagelærere kan få større innsikt og et bredere kunnskapsgrunnlag i arbeidet. Det vil derfor være hensiktsmessig å se på innholdet, og videre vurdere om temaet sosial utjevning bør legges mer vekt på i barnehagelærerutdanningen. Dette vil bidra til at barnehagelærere blir tryggere i tolkningen av rammeplan for barnehagen (2017) sitt krav om å arbeide med sosial utjevning, og sikre at barnehagens praksis på dette området styrkes.

6.2.1. Ny innsikt fører til nye spørsmål

Vi har med utarbeidingen av denne oppgaven hatt som mål å få større kunnskap og innsikt i temaet. Vi har lært mye ved å fordype oss i teori, studere tidligere forskning på området og ved å reflektere over egne erfaringer fra praksis. I tillegg har vi lært mye ut av de svarene vi

fikk fra informantene våre. Det har vært innsiktsfullt og lærerikt å reflektere over svar fra barnehagelærere som arbeider med dette hver dag. I drøftingsarbeidet har vi også fått testet vår evne til kritisk refleksjon ved å se sammenheng mellom teori og praksis.

Som nevnt i innledningen ble problemstillingen "Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?" avgrenset. Dette ble gjort ved å utelukke sidene av sosiale forskjeller som dreier seg om kjønn og likestilling, etnisitet, og barn med særskilte behov. Det ville vært interessant å undersøke disse sidene av sosiale forskjeller videre. Vår forskning er begrenset i omfang, men viser noen funn det er verdt å legge merke til. Det er likevel verdt å merke seg at funnene er basert på vår tolkning av det som kommer frem i empirien, i tillegg til vår tolkning av teorien vi har brukt.

Videre ville det vært spennende å undersøke blant annet hvordan sosiale forskjeller påvirker utestengelse og mobbing, og hvordan barnehagen kan arbeide for at barn med særskilt behov gis bedre forutsetninger for å delta i lek og aktiviteter. Funnene som kommer frem danner grunnlaget for nye spørsmål som det ville vært interessant å undersøke videre: Hvordan mener barn at sosiale forskjeller kommer til syne? Hva er det barn legger vekt på? Og hvilke konkrete føringer burde rammeplanen lagt til grunn for barnehagelæreres arbeid med sosial utjevning?

7.0. Litteraturliste

Aarre, T & Blom, K. (2012). *Samfunnet i barnehagen og barnehagen i samfunnet*. Bergen: Fagbokforlaget.

Angell, M. L. (2010). Læring og kulturell og sosial ulikhet. I Hogsnes, H.D. (Red.). *Barnehagens læringsliv* (s.102-108). Bergen: Fagbokforlaget.

Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager. (LOV-2005-06-17-64). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Barnehager. (2020). I Statistisk Sentralbyrå. Hentet 03. februar. 2020 fra <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2016). Kunnskapsgrunnlag barnefattigdom (07/2016). Hentet fra <https://bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00003485>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020, 05. mars). Barn i lavinntektsfamilier. Hentet fra https://bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny_Barnefattigdom_i_Norge/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020, 29. april). Oppsummert status om oppvekst i Norge. Hentet fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Oppsummert_status_om_oppvekst_i_Norge/#heading7981

Barn og økonomi. (2018). I Statistisk Sentralbyrå. Hentet 03. februar 2020 fra <https://www.ssb.no/a/barnogunge/2019/okonomi>

Bergsland, M.D, & Jæger, H. (red). (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oversatt av Annick Prieur. Oslo: Pax Forlag A/S.

Bratterud, Å. & Emilsen, K. (2013). *Dørstokkmila: barnehagens vei fra magefølelse til melding*. Bergen: Fagbokforlaget.

Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Clarke-Stewart, A. & Allhusen, V. (2005). *What we know about childcare*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Dalland, O. (2017). *Metode og Oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Dearing, E., Zachrisson, H. D., & Mykletun, A. (2011). *Fattigdommens konsekvenser for utvikling og psykisk helse*, Vol 48, nr 8, 2011, 785-787. Hentet 12. april 2020 fra <https://psykologtidsskriftet.no/oppsummert/2011/08/fattigdommens-konsekvenser-utvikling-og-psykisk-helse>

Drugli, M.B. & Lekhal, R. (2018). *Livsmestring og psykisk helse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Eriksen, E. & Germeten, S. (2012). *Barnevern i barnehage og skole: møte mellom barn, foreldre og profesjoner*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

FNs Bærekraftsmål. (2020). *I FN Sambandet*. Hentet 14. mai 2020 fra <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>

Glaser, V. (2018). *Foreldresamarbeid: barnehagen i et mangfoldig samfunn*. (2. utg.) Oslo: Universitetsforlaget.

Greve, A., Jansen, T.T. & Solheim, M. (2014). *Kritisk begeistret: barnehagelærerens fagpolitiske historie*. Bergen: Fagbokforlaget.

Gunnestad, A. (2014). *Didaktikk for barnehagelærere - en innføring*. Oslo: universitetsforlaget.

Hovd, S. (23.04.2019). fenomenologi. *Store Norske Leksikon*. Hentet 04. mai 2020 fra <https://snl.no/fenomenologi>

Imsen, G. (1991). *Elevenes verden – innføring i pedagogisk psykologi*. (2. utg) Otta: Engers Boktrykkeri.

Korsvold, T. (19.02.2020). barnehagelærer. *Store Norske Leksikon*. Hentet 03. februar 2020 fra <https://snl.no/barnehagelærer>

- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Larsen, A. K. & Slåtten, M. V. (2015). *En bok om oppvekst: samfunnsfag for barnehagelærere* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Lind, J. T. (2017, 17. august). Fattigdom. *Store norske leksikon*. Hentet 29 mars 2020 fra <https://snl.no/fattigdom>
- Lingås, L.G. (2011). *Etikk for pedagoger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Løkken, G. & Søbstad, F. (2013). *Observasjon og intervju i barnehagen*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Sand, S. (2008). *Ulikhet og fellesskap - flerkulturell pedagogikk i barnehagen*. Vallset: Oplandske Bokforlag.
- Sibley, E., Dearing, E., Toppelberg, C.O., Mykletun, A. & Zachrisson, H.D. (2015). Do increased availability and reduced cost of early childhood care and education narrow social inequality gaps in utilization? Evidence from Norway. *International Journal of Child Care and Education Policy*. Hentet 12. april 2020 fra https://link.springer.com/article/10.1007/s40723-014-0004-5?fbclid=IwAR2UIUp4Y8KbAKvfx1MpWAO5Ca3-5wDGwReGxwm7XQp1DloND_V9NZ-De7E
- Skirbekk, S. (2015, 20. februar). Sosial ulikhet. *Store norske leksikon*. Hentet 29. mars 2020 fra https://snl.no/sosial_ulikhet
- Skogen, E. & Haugen, R. (2005). Holdninger og kommunikasjon. I E. Skogen (red). Haugen, R. Lundestad, M. & Slåtten, M. V. *Å være leder i barnehagen*. (s. 106 og 111). (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Statistisk Sentralbyrå. Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Hentet 26. februar 2020 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/09571/>
- Tholin, K. R. (2013). *Omsorg i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thoresen, I. T & Winje, G. (2013). *Religioner, mangfold og etikk i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. (3. utg). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen - innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Wilken, L. (2008). *Pierre Bourdieu*. (V. F. Andreassen, Overs.). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Vedlegg

Vedlegg 1: Samtykkeerklæring

Vil du delta i bachelorprosjektet

“Barnehagen som utjevningsarena: en kvalitativ undersøkelse av hvordan barnehagen arbeider for å utjevne sosiale forskjeller?”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et bachelorprosjekt hvor formålet er å se nærmere på *hvilke sosiale forskjeller barnehagelærere mener det er i barnegruppen, og hvordan de arbeider for å utjevne disse*. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Problemstillingen i vår bacheloroppgave er: “Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?”

Formålet med bachelorprosjektet er å få innsikt i barnehagelæreres meninger om hvilke sosiale forskjeller det finnes i barnegruppen, og hvordan de arbeider for å utjevne disse. Barnegruppen har vi avgrenset til å gjelde barn i alderen 3-6 år i prosjektet vårt. Vi ønsker å forske på sosiale forskjeller i en barnegruppe i barnehagen. Vi ønsker å få mer kunnskap om hvordan barnehagen ivaretar sitt utjevningsmandat, slik at vi har et bedre utgangspunkt til å lykkes med dette i rollen som barnehagelærere.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskulen på Vestlandet (HVL) er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi ønsker å intervjuer barnehagelærere med gode forutsetninger for å delta. Dette innebærer at intervjudeltakere har flere års erfaring som barnehagelærer, minimum 5 års ansiennitet og eventuelt videreutdanning. Grunnen til dette er at vi ønsker intervjudeltakere som har erfaring med å arbeide med det aktuelle temaet oppgaven omhandler. I prosjektet skal vi intervjuer totalt tre barnehagelærere i tre ulike barnehager. Flere barnehager vil derfor motta en henvendelse fra oss.

Hva innebærer det for deg å delta?

I vår bacheloroppgave vil vi anvende intervju som metode. Vi ønsker å intervju tre barnehagelærere fra tre ulike barnehager i Bergen. Selve intervjuet blir tatt opp med lydopptaker, og vil ha et omfang på ca. 45 minutter. Vi ønsker likevel at det blir satt av 60 minutter til rådighet. Intervjuet vil dreie seg om temaer som; sosiale forskjeller i barnegruppen, egne erfaringer og arbeidet med utjevning av sosiale forskjeller i barnegruppen. Dine svar fra intervjuet vil bli tatt opp med lydopptaker, før det deretter blir transkribert og slettet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i bachelorprosjektet. Alle opplysninger om deg og barnehagen vil bli anonymisert. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- De som vil ha tilgang til innsamlet data og opplysninger vil være studentene; 350, 353 og 388.
- Som deltaker i vårt bachelorprosjekt vil du ikke kunne gjenkjennes. Du og barnehagen vil få et fiktivt navn i vår oppgave.
- For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysninger vil datamaterialet (navnet ditt, kontaktopplysningene dine og barnehagen), bli oppbevart i låst skap adskilt fra øvrig data.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes i løpet av juni 2020. Lydopptak og transkribert intervju vil bli oppbevart frem til oppgaven er ferdig, og slettet etter bestått bacheloroppgave.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg.
- Å få rettet personopplysninger om deg.
- Få slettet personopplysninger om deg.

- Få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet).
- Å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet (HVL) har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål om studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskulen på Vestlandet (HVL) ved Marie Brandvoll Haukenes (E-post: mbrh@hvl.no.)
- Vårt personvernombud: Trine Anikken Larsen (E-post: personvernombod@hvl.no. Tlf: 55 58 76 82).
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på e-post (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Veileder: Marie Brandvoll Haukenes

Studenter

350, 353 og 388

Samtykkeerklæring.

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet “Barnehagen som utjevningsarena: en kvalitativ undersøkelse av hvordan barnehagen arbeider for å utjevne sosiale forskjeller.”, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at intervjuet blir tatt opp med lydopptaker

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, til og med juni 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide til bacheloroppgave

Problemstilling: *“Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?”*

Spørsmål.

1. Hva forbinder du med ordet “sosiale forskjeller”?
2. Kan du fortelle om dine erfaringer med sosiale forskjeller i barnehagen?
 - Hvilke sosiale forskjeller opplever du kommer til syne i barnehagen?
3. På hvilken måte kan sosiale forskjeller ha en innvirkning på enkeltbarnets deltakelse i fellesskapet?
 - Kan sosiale forskjeller hos enkeltbarn påvirke barnegruppen?
4. Hvilke konkrete tiltak tar barnehagen i bruk for å oppdage og bidra til å utjevne sosiale forskjeller i barnegruppen?
 - Hvordan opplever du at arbeidet med å utjevne sosiale forskjeller påvirker barnegruppen og enkeltbarn?
 - Hvilke utfordringer opplever du i arbeidet med å utjevne sosiale forskjeller i barnegruppen og med enkeltbarn?
5. Hvem samarbeider du og barnehagen med for å utjevne sosiale forskjeller?
 - Hvilke samarbeidspartnere er viktige for dere? (f.eks; foreldre, foreldregruppen, samarbeidsutvalg, FAU, Barnevern, helsestasjon, ppt, lavterskelteam, lavterskelteam mot gratis kjernetid osv).
 - Har barnehagen samarbeid med kommunen i forhold til dette?
 - Samarbeid innad i personalgruppen, samarbeid på tvers av team.
6. Er det noe annet som ikke er kommet frem her som du ønsker å legge til?

Vedlegg 3: Analyseeskjema**Analyseeskjema av intervju**

Problemstilling: "Hvilke sosiale forskjeller mener barnehagelærere det finnes i barnegruppen, og hvordan arbeider de for å utjevne disse?"

INTERVJUGUIDE	NATURLIG ENHET (SITATER FRA INTERVJUENE)	OVERSIKT OVER HVILKE SVAR/TEMAER SOM GÅR IGJEN (SOM FLERE BHG-LÆRERE SVARER)	TEMA / HOVEDKATEGORIER (HVA ER DET FOKUS PÅ?)	TEORI (HVA HAR VI AV TEORI FOR Å BELYSE DET SOM KOMMER FREM I ANALYSEN)

Vedlegg 4: Godkjenning av NSD

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Barnehagen som utjevningsarena: en kvalitativ undersøkelse av hvordan barnehagen arbeider for å utjevne sosiale forskjeller.

Referansenummer

Registrert

13.02.2020

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett / Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Marie Brandvoll Haukenes, mbrh@hvl.no, tlf: 55585996

Type prosjekt

Studentprosjekt, bachelorstudium

Kontaktinformasjon, student

Prosjektperiode

13.02.2020 - 30.06.2020

Status

17.02.2020 - Vurdert

Vurdering (1) 17.02.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 17.02.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.06.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)